

Kırsalda Umut Var

KIRSAL KALKINMA PROGRAMI
FİNAL RAPORU
2020

HÜSNÜ M.ÖZYEGİN
VAKFI

İÇİNDEKİLER	1
SUNUŞ	2
HÜSNÜ M. ÖZYEĞİN VAKFI KIRSAL KALKINMA PROGRAMI	3
1. KAVAR HAVZASI KIRSAL KALKINMA PROJESİ (2008-2014)	5
1.1 Proje Süreci	5
1.2 Etki Değerlendirme Çalışmaları	6
1.3 Ekonomik Kapasitenin Geliştirilmesi Çalışmaları	7
• Ekonomik Kapasitenin Geliştirilmesi Çalışmaları Etki Değerlendirme Sonuçları	8
1.4 Altyapı Çalışmaları	14
1.5 Sosyal Refahın Artırılması Çalışmaları	16
• Sosyal Refahın Artırılması Çalışmaları Etki Değerlendirme Sonuçları	17
1.6 Kadının Güçlenmesi Çalışmaları	20
• Kadın Arıcılar Projesi	21
1.7 Örgütlenme ve Sürdürülebilirlik Çalışmaları	21
• Kavar Kooperatifi	21
2. RAVANDA HAVZASI KIRSAL KALKINMA PROJESİ (2011-2019)	22
2.1 Proje Süreci	22
2.2 Etki Değerlendirme Çalışmaları	23
2.3 Ekonomik Kapasitenin Geliştirilmesi Çalışmaları	24
• Ekonomik Kapasitenin Geliştirilmesi Çalışmaları Etki Değerlendirme Sonuçları	26
2.4 Altyapı Çalışmaları	28
2.5 Sosyal Refahın Artırılması Çalışmaları	29
• Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) Eğitim Çalışmaları	30
• Sosyal Refahın Artırılması Çalışmaları Etki Değerlendirme Sonuçları	32
2.6 Kadının Güçlenmesi ve Örgütlenme Çalışmaları	33
• Ravandalı Kadınlar Derneği	33
3. ORTAKLIKLAR VE İŞ BİRLİKLERİ	36
3.1 KAMU İLE İŞ BİRLİĞİ YAPILAN ALANLAR	36
3.2 KIRSAL KALKINMA ALANINDA KAPASİTE GELİŞTİRME	39
SONUÇ	41
EK 1 Kırsal Kalkınma Program Özeti	43
EK 2 İş Birliği Yapılan Kurum ve Kuruluşların Listesi	46
EK 3 Hüsnü M. Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Programı Yayınları	47

SUNUŞ

Bu rapor, Hüsnü M. Özyeğin Vakfı'nın 2008-2020 yılları arasında Anadolu'nun en yoksul köylerinde uyguladığı Kırsal Kalkınma Programı'nın saha çalışmalarını, yürüttüğü ortaklık ve iş birlikleri ile proje bölgelerindeki ekonomik ve sosyal etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Özyeğin Vakfı, Kırsal Kalkınma Programı ile Kavar Havzası ve Ravanda Havzası'nda köylerin ve yerelde yaşayanların ihtiyaçlarını önceleyen yerel, bölgesel ve ülkesel düzeyde kamu kurumları ile iş birliğine önem veren, Birleşmiş Milletler'in kalkınma hedefleri ile uyumlu programlar oluşturmuş ve uygulamıştır. Programın etki değerlendirmeleri ve saha çıktıları ile akademik içerikli programlar oluşturarak, Türkiye'de bu alanda çalışmalar yürüten kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının gelişimine katkı sağlamıştır.

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı Kırsalda Umut Var programının geliştirilmesi ve uygulanmasında emeği geçen sayısız insan oldu; başta Özyeğin Vakfı Yönetim Kurulu üyeleri, merkez ve saha çalışanları olmak üzere, desteklerini esirgemeyen Kavar ve Ravanda havzalarının köy halkları, kırsal kalkınma yolculuklarını kalıcı kılmayı arzulayan Kavar Kooperatifi ve Ravandalı Kadınlar Derneği kurucuları ve üyeleri, iş birliği içinde çalıştığımız yerel yönetimler, kurumlar, paydaşlar, son olarak kırsalda çalışmalarımıza emekleri ile gönüllü destek veren Özyeğin Üniversitesi öğrencileri ve Fiba Grubu çalışanlarının her birine sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı olarak, on iki yıllık kırsal kalkınma öyküsünü bu raporda derleyerek, alandaki yeni çalışmalara katkıda bulunmasını ve kırsal alanda umudun daima var olmasını dileriz.

HÜSNÜ M. ÖZYEĞİN VAKFI KIRSAL KALKINMA PROGRAMI

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı'nın kırsal kalkınma yolculuğu, Sayın Ayşen Özyeğin'in 2005 yılında kuş gribi salgınının kırsal alanda yarattığı olumsuz etkilere karşı gösterdiği kişisel bir hassasiyetle başlamıştır. Vakıf, Sayın Ayşen Özyeğin'in 2007 yılında Diyarbakır'ın Eğil ilçesinde yürütülen bir kırsal kalkınma projesine verdiği destekle bu alanı tanımaya başlamıştır. Özyeğin Vakfı, bu deneyimden sonra kendi kırsal kalkınma anlayışını oluşturmaya ve bütünlüklü bir program hazırlayarak uygulamaya karar vermiştir.

Bu kapsamda ilgili tüm sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin, kamu kurumlarındaki yöneticilerin ve akademisyenlerin katkısı alınarak bir kırsal kalkınma stratejisi geliştirilmiştir. İnsan odaklı, topluluk temelli, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken ve yoksuldan yana bir yaklaşımla bütüncül bir kırsal kalkınma stratejisi oluşturulmuştur.

Program stratejisinin ana vurgusunu ise hedef grubun sosyal ve kurumsal olarak güçlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu güçlendirmenin çevresinde;

- Ekonomik ve sosyal kapasitenin artırılması,
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı,
- Yerel, ulusal ve uluslararası iş birlikleri ile
- Tanıtım ve savunuculuk çalışmaları yer almaktadır.

Özyeğin Vakfı, bütüncül kalkınma yaklaşımının iz düşümüne denk düşecek yedi bileşenden oluşan bir kırsal kalkınma programı kurgulamıştır. Program ekonomik ve sosyal refahın artması, çevre, kadının güçlendirilmesi, altyapı, ortaklıklar ve iş birlikleri ile örgütlenme ve sürdürülebilirlik bileşenlerinden oluşan bir stratejiyle oluşturulmuştur. Bu bileşenler aracılığıyla sürdürülebilir yapılar kurarak kırsal politikaların etkilenmesi hedeflenmiştir.

Bu stratejiyi hayata geçirmek üzere yoksulluk, nüfus potansiyeli, kamu ve yerel halkın ilgisi gibi temel kriterleri karşılayan bir uygulama alanını tespit etmek için alan ziyaretleri yapılmıştır.

Tüm bu hazırlık süreci sonucunda 2009 yılında Bitlis'in Tatvan ilçesinin Kavar Havzası olarak nitelendirilen 6 köy ve 5 mezradan oluşan toplam 11 yerleşimde "Kavar Havzası Kırsal Kalkınma Programı"nın uygulanmasına karar verilmiştir. 2008 yılında başlayan hazırlık sürecinde ön-anket çalışmaları ile yürütülen program için etkin bir izleme-değerlendirme sistemi kurularak değerlendirmeler yapılmış ve daha sonra 2010 yılında bir ara değerlendirme daha yapılarak; 2014 yılında ise son değerlendirmeler yapılmış ve proje kapsamında belirlenen temel göstergeler ışığında projelerdeki hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığı düzenli olarak ölçülmüştür.

Bu programın başarısı ve kamunun özendirilmesi sonucunda, Vakıf 2012 yılında ikinci bir saha daha açarak Kilis iline bağlı Polateli ve Musabeyli ilçeleri sınırlarında kalan 8 köyün kümelendiği "Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi"ni başlatmıştır. Bu program başlarken 2011 yılında bir ön-anket çalışması yapılmış ve Vakıf sahadan çekilirken 2019 yılında ise son etki değerlendirmeler yapılmıştır.

1. KAVAR HAVZASI KIRSAL KALKINMA PROJESİ (2008-2014)

1.1 PROJE SÜRECİ

2009 yılının sonbaharında Bitlis'in Tatvan ilçesinin doğu kısmında yer alan ve Kavar Havzası olarak nitelendirilen 6 köy (Bolalan, Düzcealan, Kolbaşı, Yassıca, Dibekli, Tokaçlı köyleri) ve 5 mezradan oluşan toplam 11 yerleşimde "Kavar Havzası Kırsal Kalkınma Projesi"nin uygulanmasına karar verilmiştir. Yoksulluk ve yoksunluk, tarımsal ve doğal kaynak potansiyellerinin varlığı, aktif ve genç nüfus yoğunluğu ve yerel ve bölgesel paydaşların varlığı dikkate alınarak çalışmalara başlanmıştır. Proje ekonomik ve sosyal refahın artması, çevre, kadının güçlenmesi, altyapı, eğitim, örgütlenme ve sürdürülebilirlik gibi temel bileşenlerden oluşan entegre bir kırsal kalkınma programı olarak 2013 yılı sonunda tamamlanmıştır.

Program kapsamında ön veri çalışmaları ile 2008 yılından 2014 yılına kadar ekonomik kapasitenin geliştirilmesi, altyapı çalışmaları, sosyal refahın artırılması, kadınları güçlendiren çalışmalar, örgütlenme ve sürdürülebilirlik çalışmaları, doğal kaynakların geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı, ortaklıklar ve iş birlikleri ile kırsal politika oluşturulması alanlarında çalışmalar yürütülmüştür.

Yürütülen faaliyetlerin en önemli çıktılarından biri olarak 2010 yılında S.S. Bolalan, Düzcealan, Dibekli, Yassıca, Kolbaşı Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (Kavar Kooperatifi) kurulmuştur. Vakıf sahadan ayrılırken kalkınma faaliyetlerini devredeceği ve demokratik yöntemlerle varlığını sürdüren Kavar Kooperatifi'nin varlığı önemli bir araca dönüşmüştür.

1.2 ETKİ DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

2008 yılı Aralık ayında yapılan ön-anket çalışmasından iki sene sonra, Aralık 2010'da yine aynı modüllerden oluşan bir ara değerlendirme çalışması yapılmıştır. 2014 yılında ise nihai etki değerlendirme çalışması yapılmış ve Kavar Projesi'nin beş senelik genel değerlendirmesi ortaya çıkmıştır.

Değerlendirmelerde niceliksel ve niteliksel yöntemler birbirini tamamlayacak şekilde bir arada kullanılmıştır. Niceliksel değerlendirmeler kapsamında Kavar Havzası'nda proje başlangıcından önce, beş senelik kalkınma programının uygulanması için seçilen 6 köy ve 5 mezrada her haneyi kapsayan bir ön-anket (baseline survey) çalışması yapılmıştır. Bu köylerle karşılaştırma yapabilmek amacıyla benzer özelliklere sahip altı köy kontrol grubu olarak seçilmiş ve aynı anket çalışması proje uygulaması yapılmayacak olan bu köylerde de yapılmıştır. Etki analizi için kullanılan bu yöntem kontrol grubu köylerle programın uygulandığı köylerdeki değişimi zaman içinde değerlendiren farkların farkı (differences-in-differences) yöntemidir.

Derinlemesine mülakatlar ve odak grup görüşmeleri şeklinde gerçekleştirilen niteliksel araştırma kapsamında uygulama köylerinde yaşayan köylülere kırsalda yaşam şartlarında değişim, köye geri dönmeyi motive eden faktörler, köyde birlikte iş yapma ve güven, Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Programı'na dair görüş ve düşünceler ve programın hayatlarına nasıl dokunduğu konularında sorular sorulmuştur. Bu kapsamda programın ikinci ve beşinci yılında bir ara ve son değerlendirme yapılarak niteliksel veriler elde edilmiştir.

Niceliksel araştırma sırasında ilk ve son testlerde anket uygulanan hane ve kişi sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

	Hane Sayısı		Kişi Sayısı	
	İlk Test (2008)	Son Test (2013)	İlk Test (2008)	Son Test (2013)
Uygulama Köyleri	193	196	1,217	1,253
Kontrol Köyleri	134	135	892	887

1.3 EKONOMİK KAPASİTENİN GELİŞTİRİLMESİ ÇALIŞMALARI

Kavar Havzası köyleri ülkenin en yoksul köyleri arasındadır. 2008 yılında proje başlarken uygulama köylerinde beyan edilen gelir seviyesi ortalama aylık kişi başı 93.2 TL'ydı. Medyan gelir ise çok daha düşüktü; ayda 60 TL. Bu nedenle köylerde yaşayan insanların ekonomik kapasitelerinin güçlendirilmesi, hanelerin düzenli ve sürdürülebilir gelire kavuşması, özellikle genç nüfusun istihdam edilmesi ve böylece yoksulluk, kente göç ve güvencesiz mevsimlik göçün önlenmesi, Özyeğin Vakfı'nın öncelikli hedefi olmuştur. Bu amaçla, toplum temelli ve entegre bir kırsal kalkınma yaklaşımı temel alınarak, hedef grubun tümünü kapsayacak ancak en yoksul kesime de öncelik verecek gelir getirici faaliyetler uygulanmıştır. Tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynaklarını oluşturduğu Kavar köylerinde var olan ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Hali hazırda üretilen ürünlere katma değer katılarak bu ürünlerin satış ve pazarlamasının yapılması kolaylaştırılmıştır. En önemlisi proje sayesinde Kavar üreticilerinin gelir getirici faaliyetleri çeşitlendirilmiştir. Örneğin proje ile birlikte artık Kavar köylerinde hayvan yemi olarak kullanılan silajlık mısır üretimi yapılmaya başlanmış; daha önce havzada yaygın olmayan arıcılık artık Kavarlılar için temel geçim kaynaklarından biri haline gelmiştir.

Kapalı Ceviz Bahçesi

Projenin yürütüldüğü beş yıl içerisinde, tarımsal alanda meyvecilik kültürünün oluşması amacıyla başta ceviz olmak üzere 10 bini aşkın meyve fidanı dikilmiş, 700 dekarlık alanda kapalı meyve bahçeleri kurulmuştur. Toplam 124 ailenin yararlandığı meyvecilik uygulamasının yerleşik bir üretim deseni haline gelmesi için, meyvecilik eğitimleri verilmiş, il dışındaki kapama meyve bahçelerine teknik geziler düzenlenmiş, aşılama ve budama ustaları yetiştirilmiş, bahçelerin bakımı rutin olarak köylülerce gerçekleştirilmiştir.

Hayvancılıkla geçimini sağlayan aileler için birbirini besleyen bir dizi eğitim verilmiş, uygulamalar yapılmıştır. Bu kapsamda hayvan sağlığı ve verimi eğitimleri verilmiş, barınaklar modernize edilmiş, suni tohumlamalar yapılmış, barınaklara otomatik suluklar yerleştirilmiş, kaba yem ihtiyaçlarını karşılamak üzere silajlık mısır ekimi ve imalatı tanıtılmış ve yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca Kavar Kooperatifi öncülüğünde ve Vakfın maddi desteğiyle bir Süt Toplama Merkezi kurularak Kavarlıların hayatlarında ilk defa çiğ sütten para kazanmaları sağlanmıştır. Tüm bu faaliyetler, havzada hayvancılığın yeni bir

Barınaklara otomatik suluklar monte ediliyor

teknik yeterlilikle yapılmasını ve yerel toplulukta bir davranış değişikliğinin oluşmasını sağlamıştır.

Ekonomik Kapasitenin Geliştirilmesi Çalışmaları Etki Değerlendirme Sonuçları

Projenin Kavar'ın ekonomik kalkınması üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla niceliksel değerlendirme sırasında üç temel göstergedeki beş senede gerçekleşen değişim incelenmiştir. Bu göstergeler istihdam oranları, hane geliri ve mal varlığı birikimidir.

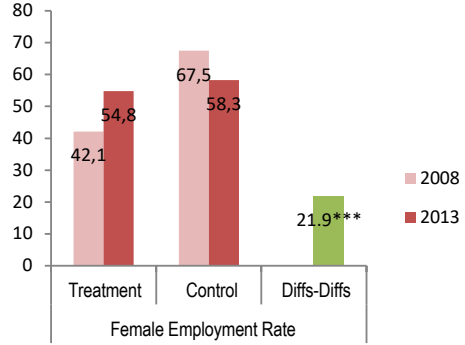
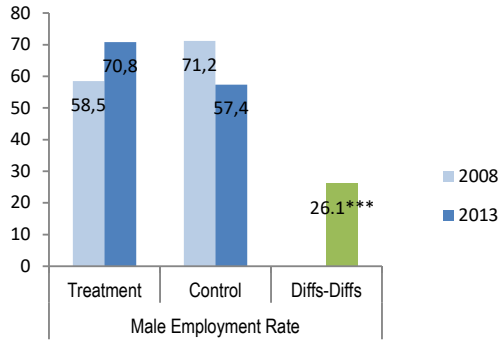
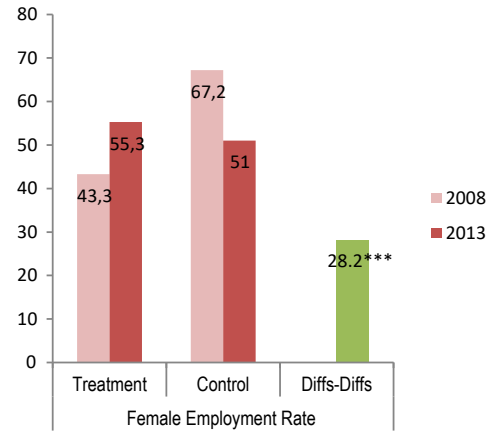
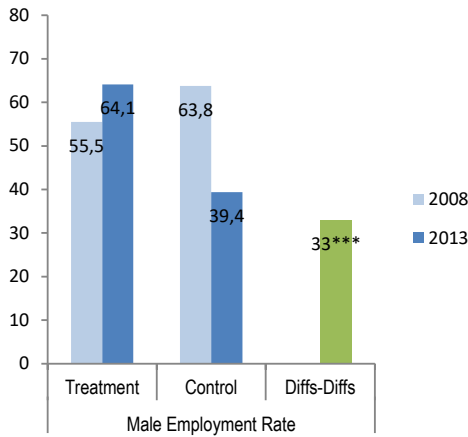
Kavar Kırsal Kalkınma Projesi başladığında işsizlik oranı, özellikle de genç erkeklerin işsizlik oranı, hem uygulama hem de kontrol köy gruplarında yüksekti. Beş yıl içinde, proje ile birlikte uygulama köylerinde 15 yaş üstü iş sahibi erkek nüfusu % 58.5'ten % 70.8'e çıktı. İşsizlik oranı ise aynı grup için % 13.1'den % 6.5'e indi. İnaktif nüfus oranı ise % 28.4'ten % 22.7'ye düştü. Kadınlar için genel olarak çalışan kadın oranında artış meydana geldi. Kadınların istihdam oranı 5 sene içinde % 42.1'den % 54.8'e yükseldi. Benzer şekilde, aynı grupta hem işsizlik hem de inaktivite oranlarında düşüş yaşanmıştır.

Uygulama ve kontrol köy grupları kıyaslandığında Kavar köylerinde istihdam oranlarında artış olurken, aynı süre zarfında kontrol köylerinde hem kadın hem de erkek nüfusunun istihdam oranında düşüş meydana gelmiştir. Kontrol köylerinde erkeklerde istihdam oranı % 71.2'den % 57.4'e düşmüştür. Kadınlarda istihdam oranı ise % 67.5'ten % 58.3'e inmiştir (Bkz. Grafik 1). Bu sonuçlara göre, diyebiliriz ki eğer proje yapılmıyaydı aynı kontrol köylerinde olduğu gibi Kavar köylerinde de istihdam oranlarında ciddi bir düşüş yaşanacaktı. Farkların farkı hesaplandığında projenin Kavar'ın erkek nüfusunun istihdamı üzerinde % 26.1'lik, kadın nüfusunun istihdamı üzerinde ise % 21.9'luk etkisi olduğu görülmektedir.

Silajlık Mısır

Daha önemlisi, Kavar köylerinde genç nüfusta (15-29 yaş arası) gözlemlenen istihdam oranlarındaki artış genel olarak yetişkin nüfusunun istihdam oranında görülen artıştan daha yüksek olmuştur. Bu yaş grubundaki erkeklerin istihdam oranı % 55.5'ten % 64.1'e, kadınların istihdam oranı ise % 43.3'ten % 55.3'e yükselmiştir. Aynı süreçte kontrol köylerinde genç nüfusun istihdamında düşüş görülmektedir. Genç erkeklerin istihdam oranı % 63.8'den % 39.4'e, genç kadınların istihdam oranı ise % 67.2'den % 51'e düşmüştür.

GRAFİK 1**15 Yaş Üstü Nüfus****GRAFİK 2****Genç Nüfus (15-29 Yaş Arası)**

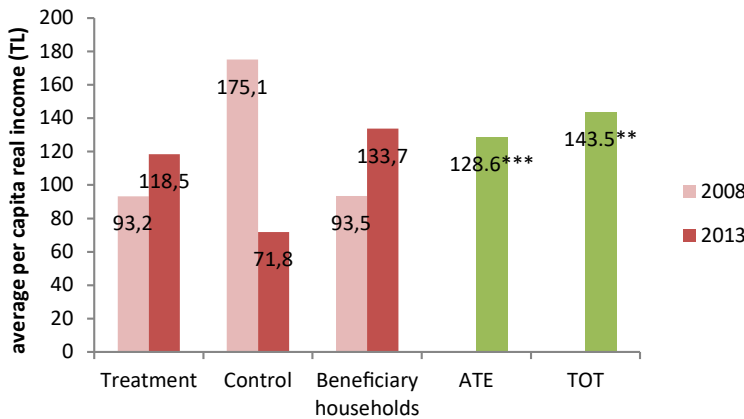
İstihdam oranlarındaki artış, özellikle de genç nüfusun iş sahibi olabilmesi, köyden kente göçü önleyen ve gençlerin doğup büyüdüğü köylerine yatırım yapmalarını, burada gelecek kurmalarını sağlayan en büyük etkenlerden biridir. Buna bağlı olarak, 2010 yılı Aralık ayında yapılan ara değerlendirme göstermiştir ki kontrol köylerinde gençler köylerini terk ederken, Kavar'ın genç nüfusunda artış olmaktadır. Örneğin, 2008 yılında 15-29 yaş arası genç nüfus, uygulama köylerinin toplam nüfusunun %28'ini oluştururken bu oran iki sene sonra yapılan anketlerde %35'e yükselmiştir. Kontrol köylerine baktığımızda ise aynı iki sene içinde genç nüfus oranı %30'dan %25'e düşmüştür. Yani, Türkiye kırsalının tersine, kalkınma programının uygulandığı proje köylerindeki genç nüfus köylerini terk etmeme ve göç etmişlerse bile köylere geri dönme ve yerleşme eğilimindedir.

Kavar'da hane gelirindeki değişime bakıldığında, projenin uygulama köylerinde hane başına düşen gelirin reel olarak artışında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Kıyaslama yapıldığında kontrol

köylerinde ise tam tersine negatif bir trend gözlemlenmektedir. Beş yıllık proje sonucu Kavarc köylerinde ortalama kişi başı reel gelir % 27'lik bir artış gösterirken, kontrol köylerinde % 59'luk bir düşüş yaşanmıştır. 2008 yılında proje başlarken uygulama köylerinde beyan edilen gelir seviyesi ortalama aylık 93.2 TL'ydi. Medyan gelir ise aylık 60 TL'ydi. Uygulama köylerine kıyasla kontrol köylerin kişi başı ortalama geliri 2008 yılında daha yüksekti. Kontrol köylerinde yapılan ilk anket çalışmasında kişi başı ortalama gelir 175.1 TL, medyan gelir ise 77.3 TL olarak hesaplandı. Bu sayılar göz önüne alındığında hem uygulama hem de kontrol köylerinde bulunan haneler ulusal yoksulluk sınırının altında çıkmıştı (ulusal yoksulluk sınırı TURKSTAT verilerine göre 2009 yılında 4 kişilik bir aile için 825 TL olarak hesaplanmıştı). Ancak 2013 yılında proje köylerinde ortalama kişi başı gelir reel olarak 118.5 TL'ye çıkarken, kontrol köylerinde 71.8 TL'ye düşmüştür. Dolayısıyla projenin etkisi reel anlamda 128.6 TL olmuştur (Bkz. Grafik 3).

Reel kişi başı gelir proje faaliyetlerine doğrudan katılan haneler için daha da fazla yükselmiştir. Burada proje faaliyetlerine doğrudan katılmaktan kasıt kooperatife üyelik, arıcılık yapma, silajlık mısır üretimi yapma ve kadınlar için el işi projelerine katılma anlamına gelmektedir. Bu faaliyetlerin en az bir tanesine katılan hanelerde ortalama kişi başı gelir 93.5 TL'den 133.7 TL'ye yükselmiştir ki bu % 43'lük bir artıştır. Dolayısıyla, projeden birebir yararlanan haneler için projenin gelir üzerindeki reel etkisi 143.5 TL olarak hesaplanmıştır (Bkz. Grafik 3).

GRAFİK 3

ATE: Ortalama Uygulama Etkisi

TOT: Direkt Uygulama Yapılan Haneler Üzerindeki Uygulama Etkisi

Kavarcılara iş ve hane gelirinden memnuniyetleri ile ilgili sorular sorulduğunda alınan cevaplar göstermiştir ki proje köylerinde yaşayanlar için son beş senede memnuniyet artmıştır. Proje köylerinde nüfusun % 37.3'ü beş sene önceye kıyasla çalıştıkları işten daha memnun olduklarını belirtmiştir. Bu oran kontrol köyleri için sadece % 19.1'dir. Yine beş sene öncesine karşılaştırıldığında proje köylerinde yaşayanların % 28.2'si işten elde ettikleri gelirden daha memnun olduklarını söylerken, bu oran kontrol köylerinde % 9.4'te kalmıştır. Benzer şekilde, proje köylerinde genel olarak hane gelirinden memnun nüfus oranı kontrol köylerinde yaşayan ve hane gelirinden memnun olan nüfus oranından daha yüksektir. Beş senede hane gelirinde memnuniyeti artan oran proje köylerinde % 31.8 iken, aynı oran kontrol köylerinde % 14.2'dir.

Kırsalda yoksullukla mücadelede mal varlığı birikimi önemlidir; çünkü mal varlığı uzun vadede yoksul haneler için sürdürülebilir gelir kaynağının yaratılabilmesini sağlayan üretken sermaye demektir. Kavar projesinin hanelerin mal varlığı birikimi üzerindeki etkisi, uygulama köylerindeki toplam hayvan ve meyve ağacı sayıları üzerinden hesaplanmıştır. Buna göre, projenin yapıldığı beş yıl süresince uygulama köylerindeki hayvan sayısı (inek, koyun ve keçi) kontrol köylerindeki hayvan sayısından daha fazla artmıştır. 2013 yılı itibarıyla uygulama köylerinde toplam inek sayısı 362'den (2008) 693'e yükselmiştir. Kontrol köylerinin inek sayısında ise neredeyse hiç değişim olmamıştır ve sayı 174 civarında kalmıştır. Koyun ve keçilerin toplam sayıları uygulama köylerinde 1.655'ten 2.552'ye yükselmiştir. Aynı dönemde kontrol köylerinin koyun ve keçi toplam sayısı 929'dan 1.440'a çıkmıştır. Farkların farkı hesaplamasına göre projenin toplam etkisi 333 inek ve 386 koyun ve keçidir. Kavar'da hayvan sayısının artışından elde edilen mal varlığının parasal karşılığı hesaplandığında hane başı yaklaşık 3.688 USD olmakta, tüm havza için toplam parasal değer ise 323,545 USD olmaktadır. (Hesaplamalardan bir ineğin piyasa değeri 1.500 TL, bir koyun/keçinin değeri ise 550 TL olarak alınmıştır.)

Projeye başlanırken Kavar köylerinde meyve ağaçlarının (elma, ceviz, vişne, armut, kayısı ve erik) sayısı zaten kontrol köylerindeki kadar yüksekti. Ancak proje sırasında kontrol köylerdeki ağaç sayılarına göre uygulama köylerindeki ağaç sayılarında daha fazla yükselme olduğu da görülmüştür. Beş yılda uygulama köylerindeki ağaç sayısında yükseliş, kontrol köylerindeki ağaç sayısındaki yükselişten 20 kat daha fazla olmuştur. 2008'den 2013'e proje köylerinde ağaç sayısı 3.652'den 6.609'a yükselirken, kontrol köylerindeki artış sadece 638'den 789'a olmuştur. Farkların farkı değeri 2.806 ağaçtır. Kavar'da meyve ağacı sayısının artışından elde edilen mal varlığının parasal karşılığı hesaplandığında hane başı yaklaşık 14,500 USD olmakta, tüm havza için toplam parasal değer ise 1,275,500 USD olmaktadır.

Sonuç olarak, son beş yılda proje sayesinde hem hayvan hem de meyve ağacı olarak ortaya çıkmış olan mal varlığı birikiminin parasal değeri Kavar'da hane başına 18,226 USD olarak hesaplanmaktadır.

Tarımsal teknoloji kullanımında projenin etkilerine bakıldığında, 2013 yılında Kavar'da ağaç aşılama pratiğini edinen (daha önce ağaç aşılama alışkanlığı olmayan) hane sayısında % 26.3 artış olurken; kontrol köylerinde sadece % 15.6 artış olmuştur ve projenin etkisi % 10.7 olarak hesaplanmıştır. Havzanın en yoksul haneleri için ağaç aşılama alışkanlığının benimsenme oranı daha da yüksek çıkmıştır. Meyvecilikte istenilen cins ve kalitede meyve üretmek için yapılan aşılama uygulamasının yaygınlaşması Kavar için uzun vadede çok olumlu bir gelişmedir.

2008 yılında proje köylerinde hanelerin % 32.5'i tarımda biçer-bağlar makinesini kullanmaktaydı. Kontrol köylerinde ise bu oran çok daha düşük, % 3.7'yd. Beş yıl sonra proje köylerinde daha önce biçer-bağlar kullanmayan hanelerin % 33.8'i makineyi kullanmaya başlarken, kontrol köylerinde bu oran sadece % 17.4 olarak kalmıştır. Projenin etkisi % 16.4'tür. Kavar'ın en yoksul hanelerinde projenin etkisi yine daha yüksek olmuştur. Bağ haline getirilen ekinin taşınması kolaylaşır ve daha sonra patöze verilir.

Projenin yürütüldüğü beş yıl içinde proje köylerinde daha önce patöz kullanmayan hanelerin % 25'i makineyi kullanmaya başlarken, kontrol köylerinde bu oran sadece % 16.5 olarak kalmıştır. Patöz yonca ve korunga gibi yem bitkilerinin tanesini sapından ayırarak saman haine getiren ve aynı zamanda arpa, buğday ve mercimek gibi hububatta da kullanılabilen bir tarım makinesidir. Patöz kullanımında

projenin etkisi % 8.5 olarak hesaplanmıştır. Proje köylerinde daha önce süt sağım makinesi kullanmayan hanelerin % 9.3'ü makineyi kullanmaya başlarken, kontrol köylerinde bu oran 0 olarak hesaplanmıştır. Yani son beş senede kontrol köylerinde hiçbir aile süt sağım makinesi kullanmaya başlamamıştır. Seyyar ya da sabit olabilen süt makineleri özellikle büyükbaş hayvanlarda hijyenik ve çabuk süt sağımını sağlar ve süt sağımdan genellikle kadınlar sorumlu olduğu için kadınların işini kolaylaştırır.

Anket çalışmasının sonuçlarının yanı sıra, 2010 yılında yapılan ara değerlendirme ve 2014 yılında yapılan son değerlendirme sırasında Kavarlılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve kendilerine beş senede hayatlarında ekonomik bakımdan (hane geliri, işe sahip olma, ekonomik refah vb.) nasıl bir değişim olduğuna dair sorular sorulmuştur. Böylece sayısal verilerin ötesinde Kavar halkının bakış açısından projenin havza, köy ve hane ekonomileri üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Kavarlılarla 2010 yılında Kristen Biehl tarafından gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, projenin henüz ikinci yılında olmasına ve başlatılan ekonomik faaliyetlerin tam anlamıyla meyveleri alınmamış olmasına rağmen ekonomik refahta yükselme olduğuna dair algının yaygın olduğu ortaya çıkmıştır. Biehl'e göre:

Proje başlayalı kısa bir süre geçmiş olmasından kaynaklı olarak gelir getirici faaliyetlerinin etkileri tam olarak ortaya çıkmamış olsa da, niteliksel araştırma sonuçları göstermiştir ki program havzadaki halkın gelecekle ilgili umut ve beklentilerini değiştirmede etkili olmuştur. Özyeğin Kalkınma Programı'nın etkileri üzerine yapılan tartışmalar sırasında köylülerde "girişimcilik ruhunun" ortaya çıktığı gözlemlenmiştir... Köy halkının kamu kurum ve kuruluşlarına danışma ve bilgi alma oranında artış olmuştur. Program kapsamında verilen tarımsal eğitimler köylüler tarafından değerli bir bilgi kaynağı olarak görülmekte ve köydeki bilgi birikiminin sistematik bir hale getirilmesine yardımcı olmaktadır. Başka köy ve mezralara yapılan eğitici geziler köylüler tarafından değerli bulunmakta ve önemli bir ilham kaynağı olarak görülmektedir.

Yine aynı araştırma sırasında Kavarlılar için işsizliğin köyden göçün en önemli sebebi olduğu, ancak Özyeğin Vakfı'nın başlattığı proje ile birlikte yaratılan iş imkânları sayesinde köyde geçimini sürdürebilme umudunun arttığı görülmüştür:

Araştırmaya katılan köylülerin yanıtları göstermektedir ki aslında köye dönmek için büyük bir istek vardır, ancak bu kişiler için iş imkânlarının çok kısıtlı olması en önemli vazgeçiş ve endişe sebebidir. Köyde iş bulamamak araştırmaya katılan gençlerin köyde kalmalarına en büyük engel olarak ortaya çıkmıştır. Köyden göçün bir başka önemli sebebi ise kırsalda iyi okulların olmamasıdır. Her ne kadar köyde hayatın iyileşmesi direkt olarak Özyeğin Kırsal Kalkınma Programı'na bağlanamazsa da araştırmacıların vardığı sonuç, araştırmaya katılan köylülerin köyde hayatlarını sürdürme kararlılıklarına bakıldığında programın (özellikle de gelir getirici ve eğitici-öğretici faaliyetlerinin) çok önemli olduğudur.

"Mesela ben şahsen Vakıf'tan iki yüz elli fidan aldım, ürün verdiği zaman bütün sıkıntılarımdan kurtulurum inşallah. Bizim burada dışarıda çalışma imkânımız hiç yok. Bir de mesela süt deposunu kurmuşlar Vakıf vesilesiyle. Allah razı olsun, o süt deposu faaliyete geçtiği zaman bir vatandaş kendisine iki üç tane inek alabiliyorsa o sütüyle mutlaka geçimini yapar ama eskiden öyle değildi; o süt boşa giderdi ya da Tatvan'a götürereksen her gün götürme imkânın olmaz ama şimdi eğer o süt deposu kurulmuşsa köylü

vatandaş mutlaka biraz maddi yönünden rahatlar. Normalde bir para gelirse en azında çocuklarımın benim ailemin dostumun hayatı biraz daha normalleşir. Giderek de tabii ki kalkınmaya çalışacağız. En azından benim ineğim bugün birse yarın beş yaparım belki kendime bir dükkan açarım bir iş yeri açarım para olduktan sonra her şey yapar insan.” (Erkek, 41, Bolalan, 2010 Ara Değerlendirme)

“Ben gebelik ve doğum olduğu için fazla bir faaliyetlere girmedim ama mesela onların önerdiği şeyler tarımdan olsun eşimle beraber yöneliyoruz. Takip etmeye çalışıyoruz. Eşim çok seviyor tarımı, fidancılığı; ağacı ağaç büyütmeyi çok seviyor. Tabii ki vakfın desteği ona bir güç kaynağı oldu. Deniyor yapıyor. Fidancılık ağaç yetiştirmek Vakfın gelmesiyle bilgilendirmesiyle çok teşvik aldı. Mesela ektiğimiz 400 ağaç var. 100’ünü biz kendi imkânlarımızla ektik, 300’ünü Vakıftan aldık. Bunlar iyi yetiştirilirse bakılırsa on yıl içinde ürün verir. Verdikten sonra da tabii ki bu gelecek demektir. Geleceğe de umutla bakıyoruz.” (Kadın, 38, Düzcealan, 2010 Ara Değerlendirme)

2014 yılında yapılan derinlemesine görüşmeler sırasında, beş sene önce başlatılmış projelerin sonuçları alınmaya başlarken ve Kavarlılar silajlık mısır üretimi ve arıcılık gibi yeni ekonomik faaliyetlerle tanışmışken, Kavarlılarda düzenli gelir imkânlarının ve verilen eğitimlerle edinilen bilgi birikiminin verdiği güven duygusu ön plana çıkmıştır.

“16 yıl kaldık biz İstanbul’da. 16 yıl kaldıktan sonra geldik. Birkaç yıl yazın kaldık. Kışın gittik. İlk geldiğimizde çok büyük umutlarla geldik biz buraya. Çok şey yapacağız dedik. Elimizde biraz paramız vardı. Geldik ev yaptık. Ondan sonra burada hiç gelir olmayınca yedik, harcadık. Çocukların okuluna şuna buna derken bir anda sıfıra geldik. Hiçbir şey kalmadı ne yapacağımızı bilemedik. Şaşırarak yani! Ne yapalım ne edelim dedik. Kaymakamlığa gittik. Ziraat Bankası’na başvurduk. İlçe tarıma başvurduk. Ne bileyim, her yere başvurduk. En azından bize bir hayvancılık yapabilmemiz için küçük bir destek, bir inek bile verse razıydık. Nereye gittiysek öyle bir şey yok dedi. Evimiz var dedik. Topraklarımız var. Tapularımız var. İpotekleyin ama bize azıcık bir destek verin. Kesinlikle buradaki hiçbir tapuyu ipotek karşılığı kabul etmiyoruz dediler. Ne vahim, ne acı bir şey dedik. O kadar toprak var. Sözde elimizde evimiz var. Bahçemiz var. Bunun karşılığında bize bir inek parası bile vermedi. Kabul edilmiyor ipotek çünkü buranın malları kabul edilmiyordu. Kavar olunca, köyler olunca yok. Umutlarımız tükendi. Döndük eve geldik. Çok umutsuzduk gerçekten. Sonra bir anda Vakıf geldi. O tekrar bize bir güven verdi. Oldu yani onlarla birlikte. Gerçekten çok şey değişti. Bizim bahçemize ektiğimiz bitkiler bile değişti. Sebzeler değişti; türler çoğaldı. Kendimize güvenimiz geldi. Kendi fidanımızı kendimiz üretiyoruz. Kendi aşımızı kendimiz yapıyoruz. Artık çok şeyi kendimiz yapıyoruz. Bir hayvan alıp ahıra koyduğumuz zaman ona sadece yem vermiyoruz. Sağlığıyla ilgileniyoruz. Nasıl beslenir, nasıl barındırılır, barınağı nasıl olacak. Bunların hepsi eski zamanlardan daha farklı yapılıyor.” (Kadın, Düzcealan, 2014 Son Değerlendirme)

“Eğer bu proje olmasaydı ziraat hakkında ya da meyve hakkında, silaj hakkında bilgimiz yoktu. Eskiden mısır ekiyorduk ama böyle değil tabii ki. Yani tanesini topluyorduk. Söküyorduk ve değirmene götürüyorduk. Ama Kavar silajlık mısır ekmiyordu. Kimse bilmiyordu. Ama işte bu mısır yem olur. Hayvanlara verirsen hayvanların sütü çok olur. Nasıl ekilir biçilir bilemiyorduk. İşte Vakfın sayesinde sağ olsun. Meyve budamasını da bilemiyorduk. Onların sayesinde öğrendik.” (Erkek, Tokaçlı, 2014 Son Değerlendirme)

“İlk başta Vakıf çalışanları geldikleri zaman çok sevindim. Belki bize bir yol gösterirler ya da kendileri yaparlar. Çünkü burada devlet yok. Görmedim ne yazık ki. Ne devleti gördüm ne de yardımlarını gördüm. Yani ben şahsen göremedim. Kaç yıldır ben bu köydeyim. Devlet yok. Yönlendiren, bize yol gösteren. Bize bir şey veren yok. Burada iş yoktu. Ama en güzel şimdi sabit olan şey sütümüz gidiyor. Süt çok güzel bir şey. İki üç tane güzel ineğimiz olursa gerçekten gelir olur. Geçim olur. Gelir olur geçim de sağlanır. Fiyatı da biraz yükselirse çok güzel olur yani. Hani bir maaş gibi ay başına kadar güzel bir maaş eline gelir.” (Kadın, Yassıca, 2014 Son Değerlendirme)

“Hayvan barınakları örneğin. İşte Vakıf’tan görmüşler ki insanlar geri dönmüşler. Bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Kimine biraz briket, kimine biraz sac, demir yani o anlamda da. O bizim gözümüzde insan refahı için ama. Devletten kamudan çok görmediğimiz bir yaklaşımla bir kurumun bize gelmesi bizi çok şey yaptı. Güvenlik eksenli bir yapısı olmayan bir kuruluşun havzaya gelmesi bizi çok şey yaptı. Ama maddi anlamda da. İnsanlar köylerine köy evleri yaptılar örneğin. Her köye maddi destek verildi örneğin. Belki aklıma gelmeyen şeyler de olabilir.” (Erkek, Dibekli, 2014 Son Değerlendirme)

1.4 ALTYAPI ÇALIŞMALARI

Projenin Kavar’daki ilk çalışmaları köylerde ihtiyaç duyulan temel alt yapı ve üst yapı eksikliklerinin giderilmesi için hem Vakfın hem de yereldeki kamu kurum ve kuruluşlarının seferber edilmesi olmuştur. Alt yapı ihtiyaçları köylülerle yapılan görüşmeler ve toplantılar sonucunda katılımcı bir süreç yürütülerek ortaya çıkarılmıştır. Beş köyde, gençler ve kadınlar da dâhil tüm halkın bir araya gelebileceği, proje kapsamında planlanan eğitimlerin ve toplantıların yapılabileceği ve gerektiğinde yerel kültürde önemli yere sahip taziye ve kutlama tören ve kabullerinin yapılacağı ortak kullanımlı, çok amaçlı köy odaları yaptırılmıştır. Köy odaları projenin en önemli başarısı olan beş köyün bir araya gelerek kurduğu Kavar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’nin kurulma aşamasındaki hazırlık, planlama ve tartışma toplantılarının yapılması için gereken sosyal mekânlar olmuştur.

Köy odalarının yanında köylerde iki çocuk oyun alanı kurulmuş, Yassıca Köyü ve Tatvan İlçe merkezinde iki anaokulu yapılmış ve günlük 500 ekmek kapasiteli ortak kullanıma açık üç fırın inşa edilmiştir. Fırın, havzadaki hem kadınların iş yükünü hafifletmiş hem de dumandan kaynaklı zehirlenmeleri önlemiştir.

Köy Odası

Ortak kullanıma açık ekmek fırını

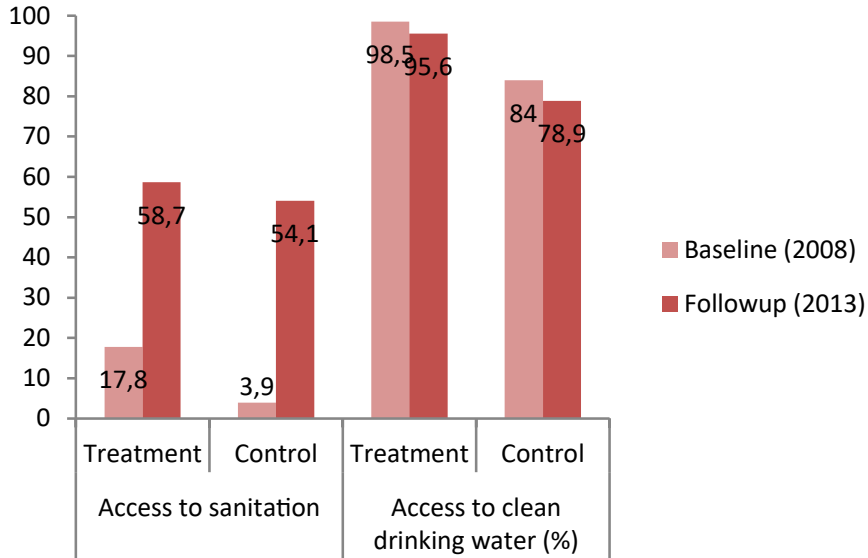

Kavar Havzası Yaşam Şartlarını Geliştirme Merkezi

2011 yılında Japonya Büyükelçliği'nden alınan hibe desteği ile "Kavar Havzası Yaşam Şartlarını Geliştirme Merkezi" inşa edilmiştir. Merkez, tüm havza halkının kullanımına açık bir eğitim merkezi işlevini yerine getirmektedir. Bugüne dek arıcı kadınların eğitiminden film gösterimlerine, taziye ve nişan etkinliklerine ev sahipliği yapan merkez, havza için önemli bir sosyal mekândır. Altyapı faaliyetleri kapsamında Kavar'ın kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesine destek verilmiştir. Atık su tahliyesi için köylere malzeme desteği verilmiş, bir köyde içme suyu ishale hattı inşa edilmiştir.

Altyapı faaliyetleri kapsamında Kavar'ın kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesine destek verilmiştir. Atık su tahliyesi için köylere malzeme desteği verilmiş, bir köyde içme suyu ishale hattı inşa edilmiştir.

GRAFİK 4

1.5 SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI ÇALIŞMALARI

Yoksullukla mücadelenin yalnızca ekonomik kapasiteyi güçlendirmekle sınırlı kalması halinde, elde edilecek kazanımların gerçek bir refah sağlaması mümkün değildir. İnsan kaynaklarının geliştirilebilmesine yatırım yapılmazsa; eğitim, sağlık ve sosyal yaşamı destekleyici çalışmalar tarımsal çalışmalar kadar temel kalkınma alanları olarak görülmezse, Özyeğin Vakfı'nın Kavar'da çıkış noktası olarak aldığı "hayat kalitesinin yükseltilmesi" amacına ulaşmak mümkün olmaz. Bu yüzden, beş sene boyunca Kavar'da ekonomik kapasiteyi güçlendirme çalışmalarıyla sosyal kapasiteyi güçlendirme çalışmaları birbirlerini besleyecek ve yönlendirecek biçimde ele alınmıştır.

Sosyal kapasite çalışmalarının başında eğitim alt yapısının güçlendirilmesi gelmiştir. 2008 yılında 15 yaş altı çocuk nüfusu Kavar havzası nüfusunun % 39'unu, çocuklar ve gençlerden (0-24 yaş arası) oluşan grup ise toplamda havza nüfusunun % 61'ini oluşturmaktaydı. Çok çocuklu geniş aileler proje köylerinde yaygındı. Bu sebeple de okullaşmayı artırarak çocuk ve gençlerin potansiyellerinin tamamını kullanmalarına olanak sağlamak projenin öncelikli hedeflerinin başındaydı.

Öncelikle çocukların ve gençlerin temel eğitimlerini eksiksizce tamamlayabilmeleri amacıyla tüm havzanın yıllardır beklediği 10 derslikli bir ortaokul binası yaptırılmıştır. Hüsnu M. Özyeğin Vakfı Deniz Süren Ortaokulu 2011 yılından beri hem Kavar köylerine hem de çevre köylere hizmet vermektedir. Böylece özellikle kız çocuklarının okula gönderilmesine engel olan okulların uzaklığı sorunu ve çocukları yatılı okula yollama zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Ayrıca, havzanın eğitim altyapısını güçlendirmek amacıyla bir öğretmen lojmanı kurulmuş ve mevcut okullara malzeme desteğinde bulunulmuştur.

Deniz Süren Ortaokulu

Proje sırasında başka şehirlerde üniversiteyi kazanmış başarılı öğrencilere burs sağlanmıştır. Ortaokul ve liseyi açıköğretim aracılığıyla okumak ve bitirmek isteyen öğrencilerin Açıköğretim'e kayıtları yaptırılmış ve öğrenimleri sırasında destek verilmiştir. Gençler için bilgisayar odaları oluşturulmuş ve sertifika aldıkları temel bilgisayar eğitimleri düzenlenmiştir.

Proje boyunca çocukların sosyal, zihinsel ve sanatsal gelişimlerini desteklemek için birçok faaliyet ve yaz dönemlerinde çocukların zamanlarını eğlenceli, yaratıcı ve üretken geçirebilmeleri için projeler hayata geçirilmiştir. Örneğin, Kavar'ın Paşaelmal Mezrası'ndan çocuklarla bir çocuk korusu oluşturulmuştur. Koro, o kadar başarılı olmuştur ki 26 Ocak 2012 tarihinde Özyeğin Üniversitesi'nde Kardeş Türküler ile ortak bir konser vermiştir. Çocuklarla yapılan bir diğer örnek proje de Kavarlı çocuklar ile kendilerinden binlerce kilometre uzakta Chicago'da yaşayan Amerikalı çocuklar arasında başlatılan "Kavar-Chicago Köprü Mektup Arkadaşlığı" projesidir. Proje sayesinde, 2010'da Kavar'ın Tokaçlı Köyü'nden 17, Amerika'nın Chicago şehrinde 16 çocuk 6 ay boyunca mektup arkadaşlığı yapmış, böylece Kavarlı çocuklar için dünyaya bir pencere açılmıştır.

Köylerdeki sağlık koşullarını iyileştirmek için düzenli sağlık ve diş taramaları yapılmıştır. Proje boyunca AÇEV desteği ile verilen eğitimler sayesinde kadınlara anne ve çocuk sağlığı, üreme sağlığı, hamilelik ve doğum kontrolü gibi konularda bilgi verilmiştir. Yerel sağlık kuruluşlarının havza köylerine düzenli hizmet getirmesi garanti edilmiştir.

Köy içi ve köyler arası iletişimi ve dayanışmayı artırmak ve havzada sosyal yaşamı renklendirmek amacıyla, her yıl yazın Kavar Festivali organize edilmiştir. Projenin ilk iki yılında Vakfın desteğiyle gerçekleşen festival, son yıllarda Kavarlıların kendi organizasyonları haline gelmiştir. Festivalin geleneksel hale gelen "Buzağı Yarışması" iyi hayvancılık pratiklerinin özendirilmesi için de iyi bir araç olmuştur.

Sosyal Refahın Artırılması Çalışmaları Etki Değerlendirme Sonuçları

Öncelikle Kavarlılara genel olarak havzadaki ve köylerindeki kültürel ve sosyal faaliyetlerden memnun olup olmadıkları sorulduğunda proje köylerinde nüfusun % 31'i beş yıl öncesine kıyasla daha memnun olduğunu belirtmiştir. Kontrol köylerinde ise aynı cevabı veren oran sadece % 3.6'da kalmıştır. Bu göstergeye bakıldığında köy grupları arasındaki fark çok fazladır ve bu sebeple de projenin sosyal ve kültürel hayatın canlandırılması için yaptığı çalışmaların oldukça başarılı ve etkili olduğu söylenebilir.

Kavarlılara sağlık hizmetlerinden memnuniyetleri sorulduğunda, bireylerin % 65.9'u beş sene öncesi ile karşılaştırıldığında sağlık hizmetlerinden daha memnun olduğunu belirtmiştir. Bu oran kontrol köylerinde ise % 59.6 çıkmıştır.

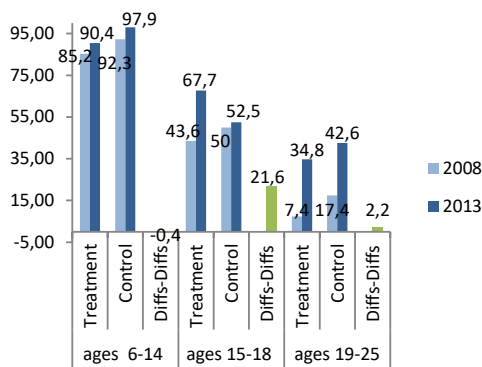
Projenin eğitim alanında yürüttüğü çalışmalarının sonuçlarını niceliksel olarak ölçmek amacıyla okullaşma ve okulu bitirme oranlarının beş yıl boyunca Kavar ve kontrol köylerinde gösterdiği değişim ölçülmüştür. Buna göre Kavar'da açılan Deniz Süren Ortaokulu, gençlerin açıköğretime kayıtları ve eğitimi destekleyici diğer proje faaliyetleri sonucunda havzada okullaşma oranları ile ilgili önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, 6-14 yaş grubu kız çocuklarının okullaşma olasılığında (enrollment probability) proje köylerinde ciddi bir artış olmuştur. Proje köylerinde kız çocuklarının okullaşma olasılığı % 71.6'dan % 93.6'ya çıkarken kontrol köylerinde olasılık % 74'ten % 82.9'a yükselmiştir. Projenin etkisi % 13.1'dir. Aynı yaş grubundaki erkek çocuklarda ise okullaşma olasılığı proje köylerinde % 85.2'den % 90.4'e çıkarken, kontrol köylerinde olasılık % 92.3'ten % 97.9'a çıkmıştır. Kontrol köylerinde oranın daha fazla artması nedeniyle proje etkisi negatif olmuştur, ancak farkların farkı oranı istatistiki açıdan önemsizdir.

15-18 yaş grubu erkek çocuklarda okullaşma olasılığı proje köylerinde % 43.6'dan % 67.7'ye çıkarken, kontrol köylerinde olasılık neredeyse hiç değişmemiştir. Dolayısıyla proje etkisi % 21.6 olmuştur. Aynı yaş grubundaki kız çocuklarının okullaşma olasılığında proje köylerinde artış daha yüksek olmuştur. Kız çocuklarının okullaşma olasılığı % 13'ten % 61.7'ye çıkarken kontrol köylerde olasılık % 10.3'ten % 44.2'ye yükselmiştir. Proje etkisi % 14.8 olmuştur.

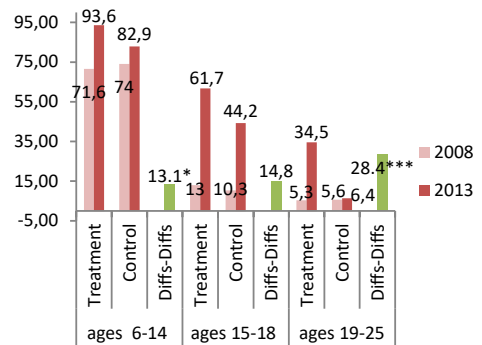
Son olarak, 19-25 yaş arası gençlerdeki okullaşma olasılığı oranlarında proje köylerinde ciddi artış gözlemlenmiştir. 2008 yılında bu yaş grubu için erkeklerde okullaşma oranı sadece % 7.4 iken, 2013 yılında bu oran % 34.8'e yükselmiştir. Kontrol köylerinde de benzer bir artış olmuş ve oran beş sene içinde % 17.4'ten % 42.6'ya yükselmiştir. Bu yüzden programın etkisi istatistiki açıdan önemsizdir. 19-25 yaş arası genç kızların okullaşma olasılığı ise proje köylerinde 2008'deki % 5.3'ten, 2013'te % 34.5'e yükselmiştir. Kontrol köylerinde aynı yaş grubu genç kızların okullaşma olasılığı çok az bir oranda artış göstermiştir (% 5.6'dan, % 6.4'e).

GRAFİK 5

Erkekler

Kızlar

Okul bitirme oranlarına bakıldığında, sekiz yıllık temel eğitimi tamamlayan kadın ve erkek sayısında projenin yürütüldüğü beş yıl boyunca artış olmuştur. 2008 yılında 15 yaş üstü erkeklerin % 69.8'i en az sekiz yıllık temel eğitimini tamamlamıştı. 2013 yılında erkekler için bu oran % 80.4'e çıkmıştır. Kontrol köylerinde 2008 yılında 15 yaş üstü erkeklerin % 83.9'u en az sekiz yıllık temel eğitimden geçmişti. 2013 yılında bu oran % 87.7'e çıkmıştır. Projenin net etkisi % 6.8 olmuştur. 2008 yılında 15 yaş üstü kadınların sadece % 28.2'si en az sekiz yıllık temel eğitimini tamamlamıştı. 2013 yılında kadınlar için bu oran % 48.6'ya çıkmıştır. Aynı sürede kontrol köylerinde de benzer bir artış görülmektedir. Bu yüzden de farkların farkı oranı istatistik açıdan önemli değildir.

Anket sırasında Kavarlılara genel olarak son beş senede eğitim hizmetlerinden memnuniyetleri sorulduğunda kontrol köylerine kıyasla Kavar'da memnuniyette artış olduğu görülmektedir. Proje köylerinde nüfusun % 61.2'si beş sene önceye kıyasla köylerindeki eğitim hizmetlerinden daha memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu oran kontrol köyleri için % 51.8'dir.

2010 yılında yapılan derinlemesine mülakatlar sırasında Kavarlıların eğitim konusundaki görüş ve algıları sorulmuş ve değerlendirilmişti. Bu görüşmeler sonucunda araştırmacı Biehl iki önemli sonuç ortaya koymuştur:

Katılımcılar hem erkek hem de kız çocuklarının okula gitmesinin ve eğitim almasının köylerin geleceği için çok önemli olduğunu dile getirmiştir. Diğer yandan, açık öğretimde okuyan genç kızlarla yapılan odak grup tartışmaları kızların eğitiminin hâlâ köylerde sorun olduğunu göstermiştir. Açık öğretime kayıt yaptırmayı başarabilmiş kızların anlattıklarına bakıldığında hem kendilerinin hem de Özyeğin program ekibinin babalarını ve ağabeylerini kayıt yaptırmaya ikna etmelerinin çok zor olduğu görülmüştür. Bazı kızlar ise babalarını ikna etmeyi başaramadıkları için açık öğretime yazılamamıştır.

“Bütün hayalim çocuklarımı okutmak. Babam beni okutmadı. İleri görüşlü bir insan değildi. Küçükken girdiğim devlet parasız yatılı sınavında birinci olmuştum, ama babam göndermedi. Benim öğretmenim de dayımdı iki ay boyunca uğraştı ama babamı ikna edemedi. Sınavda başarısız olan bir kızı yerime gönderdiler. Bu bana çok büyük bir dert oldu ben çok istiyordum okumayı. Göndermedi, benden sonraki kız kardeşlerimi de okutmadı. Sadece erkek kardeşlerimi okuttu, ama onlar da okumadı. Açık öğretim istedim ama ailevi problemlerden dolayı gidemedim. Aile çok kalabalık olduğu için gidemedim. Fakat hâlâ gitmek istiyorum. Ben okumayı çok seviyorum. Dünya klasikleri okuyorum mesela Gorki, Emile Zola okuyorum. Çocukluğumdan beri okuyorum. Evlendiğim günden itibaren çocuk sahibi olduktan sonra çocuklarımı okutacağım dedim.” (Kadın, 38, Düzcealan)

2014 yılında yapılan görüşmelerde görülmüştür ki eğitimin önemi, özellikle de kız çocuklarının ve genç kızların okula gönderilmesinin gerekliliği, havzada yaygın olarak benimsenmiştir. Köylerde yaşayan tüm babalar için genelleme yapmak mümkün olmasa da, Kavarlı babaların bakış açılarında değişim olduğu gözlenmiştir. Kuşkusuz Kavar'da bir okul açılması ve Vakfın saha ekibinin özellikle kız çocukları ve genç kızların okullaşması ile ilgili çaba ve hassasiyetleri bu algı değişiminde önemli rol oynamıştır.

“Vakıf gelmeden önce ben kızları kesinlikle okutamam dedim. Karşıydım sonuna kadar.... İki tane kızım köydeki okulu bitirdiler, yatılı okula göndermedim. Zaten büyüğü göndermedim. Küçüğü de 10 gün kala okuldan aldım. 900 lira ceza yazdılar. Göndermiyorum diye. Tam o sırada da köye Vakıf geldi. 10 gün kalmıştı. Dedim çocuğu göndereyim. Ondan sonra çocuğa baktım ikinci sene. Gerçekten başarılı oldu.”

Hep önde. İki sene orada okudu. Vakıf geldi onu seminere falan da götürdü. Dersleri de çok güzel. Gerçekten zekalıdır. Oranın hocası bana senin kızın zekidir, iyi çalışıyor Van'a gönder, müzik okuluna dedi. Yine orada düşündüm, çocuğumu nasıl Van'a göndereyim. Ben burada, o orada. Yine göndermedim. Ama çok pişman oldum... Büyük kızım köyde okulu bitirdi. Yatılı okula göndermedim. Dışarıdan çalıştı çalıştı orta okul diploması aldı. Lise diploması aldı. Açık öğretim. Baba beni dershaneye yazdır dedi. Olmaz dedim. Dedi: baba ben eğer erkek olsaydım beni yazdırırdın. Orada durdum. Valla madem böyle söylüyorsun, git de kaydol dedim. Birçok milyar para verdim ve kaydettirdim. Şimdi en başarılısı odur. Evveliden böyle değildi. En küçüğü yatılı okulda bu sene. Takdirname getirdi. Baba bana ne alacaksın dedi. Sakız alacağım dedim. Şu an beş sene evvelin bin katı değişti. O zihniyet bizde gitti.” (Erkek, Tokaçlı, 2014 Son Değerlendirme)

1.6 KADININ GÜÇLENMESİ ÇALIŞMALARI

Kırsalda dezavantajlı konumda olan kadınların, ekonomik ve sosyal kapasitelerinin güçlendirilmesi projenin en önemli bileşenlerinden biridir. Kadının güçlenmediği bir kalkınma projesi, ekonomik başarısı ne olursa olsun sosyal refahı sağlamaktan uzak olacaktır. Bu amaçla beş yıl boyunca Kavarlı kadınları ve genç kızları güçlendirmek ve desteklemek adına projeler hayata geçirilmiştir.

Köylerde kadınların toplumsal statülerini yükseltmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma çabasına destek olmak amacıyla Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) ile iş birliği içinde Dere Tepe Kırsal Kadın Destek Programı uygulanmıştır. Bu program kapsamında “çocukla iletişim”, “çevre”, “kadın sağlığı”, “çocuk sağlığı”, “beslenme” ve “haklarımız” gibi konu başlıkları altında video destekli eğitimler düzenlenmiştir. AÇEV eğitimlerinin yanı sıra Kavarlı kadınlara Kadın Girişimciliği Eğitimi verilmiş, kadın çiftçiler ilk kez il dışında düzenlenen teknik gezilere katılmıştır.

Kadınların üretim süreçlerinde daha aktif rol almalarını, ekonomik açıdan görece daha bağımsız olmalarını ve böylece hane ve köy içi karar alma süreçlerine daha fazla dâhil olmalarını sağlamak amacıyla bir dizi gelir getirici faaliyet başlatılmıştır.

Kavar'da kadınların süs bitkisi yetiştirerek gelir elde etmeleri için iki sera kurulmuş, kadınlara çiçek yetiştiriciliği ve seracılık eğitimleri verilmiştir. Kendi yönettikleri seralarda beraberce çalışan kadınlar hem yetiştirdikleri süs bitkisi fidelerini çevre belediye ve kurumlara satarak gelir elde etmiş, hem de başka kadınlarla beraber ortak iş yapmanın tecrübesini yaşamıştır.

Kadınların desteklenmesi için Fiba Perakende iş birliğinde “El İşi Projesi” yapılmıştır. Proje kapsamında Kavarlı kadınlar Marks & Spencer ve GAP mağazaları için el yapımı cüzdan, tebrik kartı, yazlık fular ve kışlık yün atkılar üreterek aile gelirine katkıda bulunmuşlardır.

Kadın Arıcılar Projesi

Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Projesi’nin Kavarlı kadınlar için başlattığı en önemli, uzun soluklu ve sürdürülebilir proje “Kadın Arıcılar Projesi” olmuştur.

2011 yılında üç kadınla başlatılan ve sayıları zamanla artan “Kadın Arıcılar Projesi” havzadaki kadınların özel bir fon aracılığıyla ekonomik kapasitelerini güçlendirme arayışının bir ürünüdür. Amaç kadınların kendi işlerini kurarken ihtiyaç duydukları işletme sermayesi desteğini ve teknik eğitimleri eş zamanlı sağlayan bir sistem oluşturmaktır. Geri ödemeleri koşuluyla verilen bu işletme fonu, kadınlardan faizsiz ve işin içeriğine uygun taksitlerle geri alınmaktadır. Geri dönen fon kendi işlerini kurmak isteyen yeni kadınlar için tekrar sistem içinde kullanılmaktadır.

1.7 ÖRGÜTLENME VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇALIŞMALARI

Kavar Kooperatifi

Kavar Kooperatifi sayesinde ilk kez bir araya gelip ortak bir örgütlenmenin parçası olan Kavar köylüleri ile proje sona ererken yapılan anket çalışması ve derinlemesine görüşmeler Kooperatifin hem köy içi hem de köyler arası güven, dayanışma, iş birliği ve iletişimi arttırdığını göstermiştir. Proje köylerinde yaşayan bireylerin % 63.1’i beş yıl öncesine kıyasla köy içi iletişim ve iş birliğinden memnuniyetinin arttığını belirtirken, % 59.1 diğer köylerle kendi köyleri arasındaki iletişim ve iş birliğinden memnuniyetinin arttığını söylemiştir.

Kavar köylerinde kooperatif üzerine yapılan tartışmalar artık kooperatifin ekonomik faaliyetlerini nasıl yürüteceği ile ilgili tartışmalardan çok daha geniş kapsamlı bir hal almıştır. Son yıllarda Vakfın destek için yaptığı saha görüşmelerinde, artık kooperatifin işleyişinde gençlerin daha aktif rol alması, seslerinin ve görüşlerinin daha çok duyulması isteği dile getirilmiştir. Aynı şekilde kadın üreticilerin de daha aktif olarak yer almaları tartışılmıştır. Kavar Kooperatifi hakkında daha ayrıntılı bilgi için

<https://www.kavarkooperatifi.org/>

2. RAVANDA HAVZASI KIRSAL KALKINMA PROJESİ (2011-2019)

2.1 PROJE SÜRECİ

2011 yılı Haziran ayında, yoksulluk, genç nüfus varlığı, halkın ve kamunun çalışmaları sahiplenme potansiyeli gibi ölçütler dikkate alınarak seçilen Kilis iline bağlı 8 köyde (Gökmusa, Yeşiloba, Dutluca, Sabanlı, Belenözü, Bektaşoğlu, Koçcağız, Aşağı Kalecik köyleri) “Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi” başlatılmıştır. Proje ekonomik ve sosyal refahın artması, çevre, kadının güçlenmesi, altyapı, ortaklıklar ve iş birlikleri ile örgütlenme gibi temel bileşenlerden oluşan entegre bir kırsal kalkınma programı olarak 2019 yılı sonunda tamamlanmıştır.

Program kapsamında 2011-2019 yılları arasında 8 köyde 7 ana başlık altında çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu ana başlıklar tarım, hayvancılık, küçük çaplı altyapı ve üstyapı faaliyetleri, sosyal refahın artırılması yönünde çalışmalar, kadın odaklı eğitim ve kapasite geliştirme çalışmaları, ekonomik kapasiteyi güçlendirme çalışmaları ve çevre bilincini güçlendirmeye yönelik çalışmalar olarak sıralanabilir.

Tüm bu faaliyetler içinde Ravandalı Kadınlar Derneği ve dernek kapsamında yürütülen faaliyetlerin özel bir yeri bulunmaktadır. Ravandalı Kadınlar Derneği, zamanla projenin bir çıktısı olmanın yanında bir aracı haline dönüşmüş ve kırsalda kadının güçlendirilmesi yönündeki hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda önemli bir yere oturmuştur.

2.2 ETKİ DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

2019 yılında tamamlanan programın etki değerlendirme çalışma sahası Nisan-Mayıs 2019 arasında tamamlanmış ve yazılan raporda değerlendirmenin amacını ağırlıklı olarak Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi'nin hedef gruplar üzerindeki etkilerini anlamak oluşturmaktadır. Değerlendirmede niceliksel ve niteliksel yöntemler birbirini tamamlayacak şekilde bir arada kullanılmıştır.

Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi 2011 yılında başlamadan önce, öncelikli olarak bölgenin sosyoekonomik yapısının anlaşılması ve programın tasarımının yapılması amacıyla sahaya inilmiş ve oldukça detaylı bir anket çalışması yapılmıştır. Bu anket çalışması yapılırken önceliğin etki değerlendirme olmaması sebebiyle anket sadece Ravanda Havzası'nda bulunan ve program müdahale grubunda olan 8 köyde uygulanmış, bir kontrol köy grubu için ön test verisi toplanmamıştır. Bu durum, 2019 yılında yapılan nicel değerlendirme çalışması sırasında karşılaşılan en büyük zorluğu da ortaya çıkarmıştır.

Değerlendirme uzmanları, Vakıf çalışanları ile bir araya gelerek, karşıt gerçeğin kontrol köy grubu olmadan nasıl tahmin edilebileceği konusunda çalışmışlardır. Sonuç olarak, program sırasında farklı zamanlarda uygulanmış 56 farklı müdahale belirlenmiş ve bu müdahalelerden faydalanan ve faydalanmayan hane ve bireylerin tespiti yoluna gidilmiştir.

2011 yılında, proje başlamadan önce yapılan saha çalışması nicel araştırmanın temelini oluşturmuştur. Aşağıdaki tablo, 2011 ve 2019 yıllarında uygulanan anketlerin kapsadığı hane ve bireylerin sayılarını göstermektedir. Aşağıdaki Tablo'da da görüldüğü gibi, 2011 yılında toplam 256 hane ve 1.279 bireyi kapsayacak bir anket yapılmıştır. Aynı anketin 2019 yılındaki tekrarında ise toplam 209 hane ve 998 birey anket çalışması kapsamına girmiştir. 2011 yılında anket çalışması sırasında köylerde olup, 2019 yılında göç, vefat vb. sebeplerle köylerde bulunmayan 48 hane ve 435 kişi, son test verileri bulunmaması sebebiyle anketin ve nicel çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Aynı şekilde 2011 yılında köylerde bulunmayıp, 2019 yılında doğum, geri göç vs. gibi sebeplerle anketin kapsamına giren 1 hane 154 kişi de ön test verileri bulunmaması sebebiyle anket dışında kalmışlardır. Sonuç olarak, analiz kapsamına giren birey sayısı 848, hane sayısı ise 209 olmuştur.

	Birey Sayıları		
	Anket Kapsamında	Anket Kapsamı Dışında	Toplam
2011	1.279	154	1,433
2019	998	435	1,433
2011 ve 2019	848		
	Hane Sayıları		
	Anket Kapsamında	Anket Kapsamı Dışında	Toplam
2011	256	1	257
2019	209	48	257
2011 ve 2019	209		

2.3 EKONOMİK KAPASİTENİN GELİŞTİRİLMESİ ÇALIŞMALARI

Zeytincilik: Bölgede var olan zeytin üretiminin geliştirilmesi ve verimin arttırılması projenin temel ekonomik kapasite geliştirme çalışmalarından biridir. Bu amaçla, hem uzun vadede kalıcı ekonomik gelir kanalları yaratmak hem de kullanılmayan kıraç arazileri tarıma kazandırmak amacıyla ihtiyaç sahibi 81 aileye 6.200 adet zeytin fidanı dağıtılmıştır. Zeytin fidanı dağıtılan tüm üreticilere zeytin yetiştiriciliği üzerine eğitim verilmiştir. Hasat sonrası kalitenin korunması amacıyla zeytin taşıma alışkanlığının çuvaldan kasaya geçmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Havzadaki lider çiftçiler ile Hatay İli ve Ege Bölgesi'ndeki zeytincilik işletmelerine ve başarılı tarımsal kooperatiflere teknik geziler düzenlenmiştir.

Fiğ Üretimi: Havzada yetiştiricilerin yem ihtiyaçlarını yerelden karşılayabilmeleri ve girdi maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla çiftçiler yem bitkisi ekmeye teşvik edilmişlerdir. İlk kez 2012 yılında, 7 köyde 40 üreticiye toplam 10 ton fiğ tohumu dağıtılmış ve fiğ ekimi için gereken eğitim ve teknik destek verilmiştir.

Havza genelinde tarım ürünlerinden elde edilen verim ve buna bağlı gelirin artırılması amacıyla sertifikalı buğday ve arpa tohumu desteklemeleri yaygın bir biçimde hayata geçirilmiştir. Elde edilen ürün önemli oranda hayvancılıkta yem ihtiyacını karşılamış köylülerin girdi maliyetlerini düşürmüştür.

Hayvan Sağlığı

Hayvancılıkta hastalıklarla mücadele kapsamında 8 köyde 300 barınağın ilaçlaması her yıl kesintisiz barınak sahipleri ile birlikte tamamlanmıştır.

Günlük veterinerlik çalışmaları kesintisiz sürdürülmüştür. Hayvancılık yapan tüm yararlanıcılara yıl içinde barınak başında eğitim verilmiş, teknik destek sunulmuştur. Kesintisiz sürdürülen barınak başı eğitimler ve teknik destek sayesinde yetiştiricilik açısından havzada ciddi bir potansiyel oluşmuştur.

Hayvancılığın en büyük girdi maliyetini teşkil eden kaba yemin temininde üreticilere destek verilmiştir. Bu çerçevede yüzde 75'i hayvan sahibi köylüler, yüzde 25'i proje katkısı ile hemen tüm hayvan yetiştiricisine projenin başlangıç yılından 2016 yılına dek yem desteği yapılmıştır. Yem alımında uzman personel ve üreticiler bölgenin hayvan tipi ve ihtiyaçlarını dikkate alarak yem için ideal rasyonları belirlemiş, siparişi buna göre vermişlerdir.

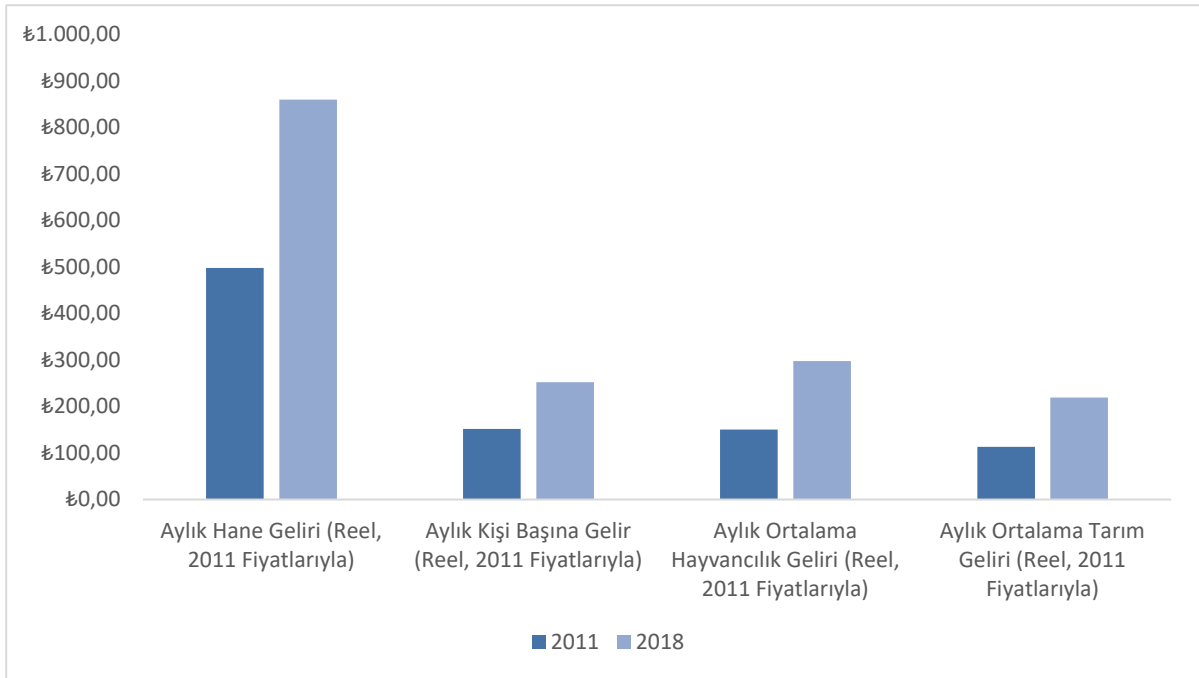
Küçükbaş hayvancılığın yaygın olduğu Ravanda Havzası'nda verim artışını sağlamaya ve keçi sütünün daha iyi koşullarda değerlendirilmesine yönelik çalışmalar hayata geçirilmiştir. İki adet ilaçlama makinesi temin edilerek havzadaki barınaklarda düzenli dezenfeksiyon çalışmaları başlatılmıştır. Bu ilaçlamalar yavru atmaların (düşükler) azalmasında önemli bir etki yaratmıştır.

Bugüne de 34 ahır ve ağıl modernize edilmiştir. Barınaklara toplamda 130 adet otomatik suluk yerleştirilmiştir. İki köyde hayvanların merada su ihtiyaçlarını giderebilmesi için suluklar inşa edilmiştir. Kadınlara süt hijyeni, peynir yapımı-uygulaması ve brusella hastalığı üzerine eğitimler verilmiştir. Tüm proje köylerinde Vakfın veteriner uzmanı düzenli olarak barınakları gezerek hayvan muayeneleri gerçekleştirmiştir.

Yem İşleme Ünitesi: Gökmusa köyünde hayvan yetiştiricilerinin yem hazırlamak için havza dışına gitme zorunluluğunu ortadan kaldırmak ve böylece girdi maliyetlerini azaltmak amacıyla bir “yem işleme ünitesi” kurulmuştur. Eski bir değirmen köylülerin ortak girişiyle yenilenmiştir. Özyeğin Vakfı da yem kırma-karma makinesi ve üzüm seleksiyon makinesi almıştır. Ünitenin elektrik ihtiyacının önemli bir kısmının yenilenebilir enerji ile karşılanabilmesi için, tesisin çatısına Fina Enerji’nin sponsorluğunda Özyeğin Üniversitesi Young Guru Academy’den bir grup öğrenci elektrik üreten güneş panelleri kurmuştur.

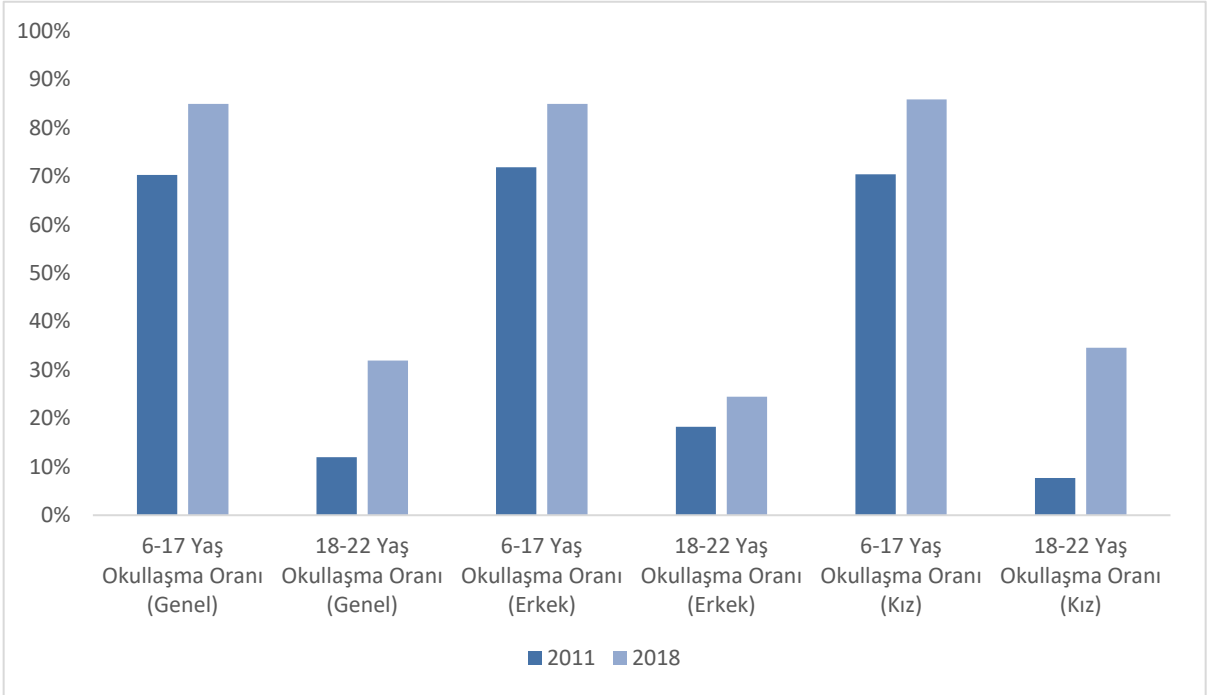
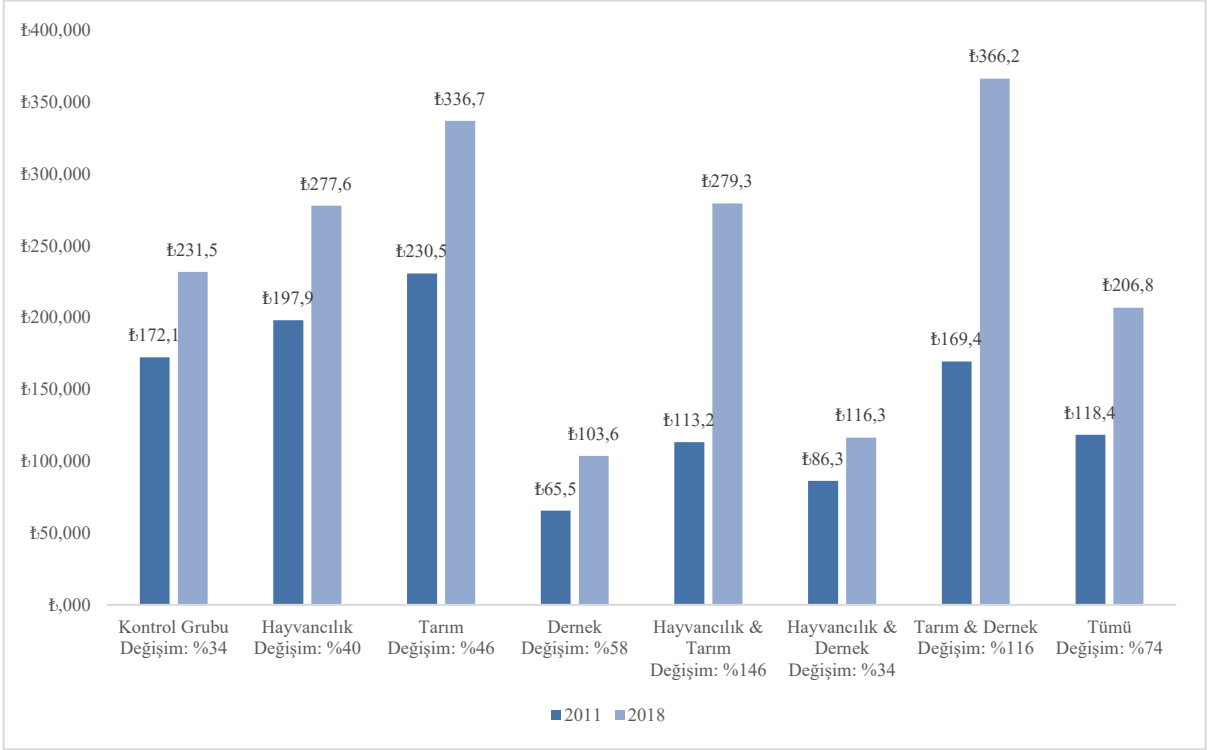
Ekonomik Kapasitenin Geliştirilmesi Etki Değerlendirme Sonuçları

Dört farklı gelir göstergesinin 2011 yılından 2018 yılına değişimine bakıldığında, proje köylerinde yaşayan tüm haneler için hanenin aylık ortalama reel geliri, aylık kişi başına reel gelir, aylık ortalama hayvancılık geliri ve aylık ortalama tarım gelirinin önemli ölçüde artış gösterdiği görülmektedir.

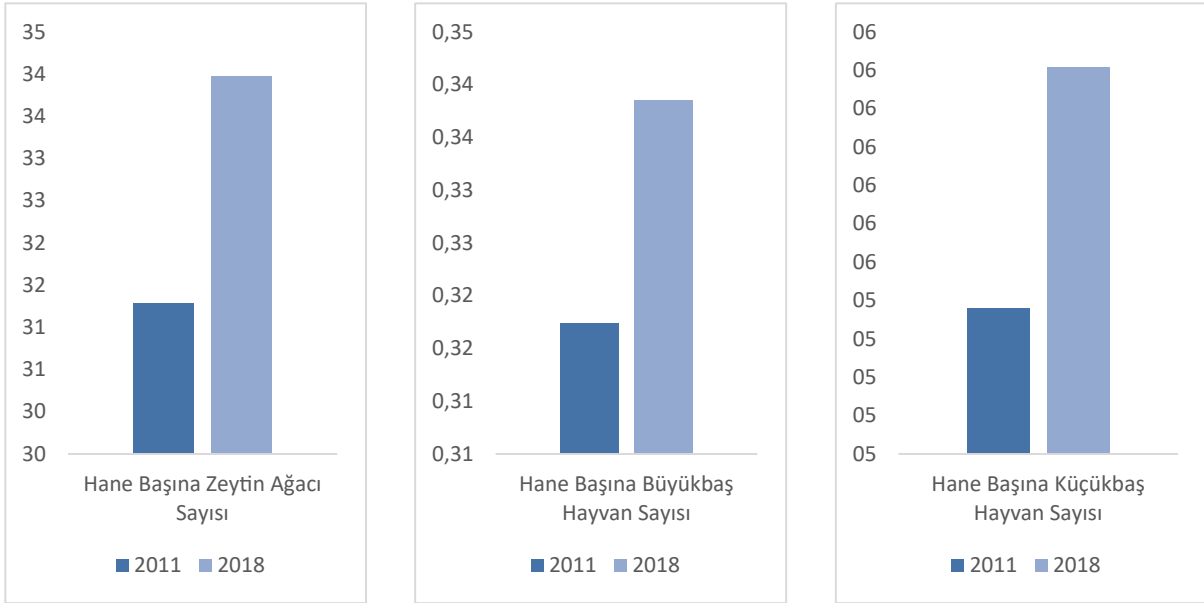

Proje kapsamında uygulanmış olan gelir getirici faaliyetlerin hanelerin gelir düzeylerini ne şekilde farklılaştırdığı konusunda bir ön bilgi edinmek amacıyla ise öncelikle proje kapsamında uygulanmış gelir getirici faaliyetler belirlenmiş ve bu faaliyetler üç ana grupta toplanmıştır. Birinci grup, gelir getirici hayvancılık faaliyetlerinden oluşmaktadır. İkinci grup, gelir getirici tarım faaliyetlerinden oluşmaktadır. Üçüncü grup ise gelir getirici dernek faaliyetlerinden oluşmaktadır. Haneler, bu faaliyetlerden yararlanıp yararlanmadıkları bilgisine göre sekiz farklı gruba ayrılmıştır. Bu analizden çıkan temel sonuç şudur: Hem hayvancılık hem dernek faaliyetlerinden yararlanan hanelerden oluşan altıncı grup dışındaki tüm grupların reel gelir artışı, hiçbir gelir getirici faaliyetten yararlanmamış hanelere kıyasla daha yüksektir. Bu temel sonuç bize, gelir getirici faaliyetlerin hanelerin kişi başına reel gelirlerinde kontrol grubuna kıyasla ekstra bir artış sağladığını göstermektedir. Hem hayvancılık

hem tarım faaliyetlerden yararlanan hanelerin gelir artışı en yüksek seviyede iken bu grubu hem tarım hem de dernek faaliyetlerinden yararlanan hanelerden oluşan grup izlemektedir.

Son olarak, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin 2011-2018 dönemindeki değişimi hakkında fikir vermesi bakımından hane başına zeytin ağacı, hane başına büyükbaş hayvan ve hane başına küçükbaş hayvan sayılarına göz atmakta fayda vardır. Her üç göstergenin de proje başlangıcından bitişine kadar önemli artış gösterdiği görülmektedir. Örneğin, hane başına zeytin ağacı sayısındaki artışın, en azından bir kısmının Vakfın faaliyetleri sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Bilindiği gibi Vakıf, proje uygulama süresi boyunca yaklaşık 4.000 zeytin fidanını hanelere dağıtmıştır.

2.4 ALTYAPI ÇALIŞMALARI

Ravanda Havzası alt yapı ve üst yapı eksiklerinin giderilmesine yönelik çalışmalar köylülerin de aktif katkısı alınarak ortaklaşa gerçekleştirilmiştir. İki köyde halkın talebi üzerine acil ihtiyaç olan ortak çeşme, tuvalet ve gashane yaptırılmıştır. Sekiz köyde okul minibüsü bekleyen öğrencilerin kışın yağmurdan yazın da aşırı güneşten korunabilmeleri için bir Girişim Faktoring desteğiyle duraklar inşa edilmiştir. Okul duvarları onarılmıştır.

Tüm havza çiftçileri tarafından hem yem işleme ünitesi olarak hem de kadın üreticiler için sabun atölyesi olarak kullanılacak bir binanın onarımı gerçekleştirilmiştir; bina içinin düzenlenmesi ve donanımı yapılmıştır. Vakfın insiyatifiyle İl Özel İdaresi tarafından Belenözü köyüne kilit taşı döşenmiştir. Ayrıca üç köyde Kilis İl Özel İdaresi ile tarafından kanalizasyon yapımı tamamlanmıştır.

Vakıf, köylü iş birliği ile Dutluca köyü sınırları içinde yer alan 10 dönümlük bir alanın sulama suyu ihtiyacını karşılayacak sulama havuzu yapımı tamamlanmıştır. Bu faaliyetle 24 hane sulu tarım yapma olanağına kavuşmuştur.

Köy içi iletişimin güçlenmesi için gerekli olan ortak mekanların yaratılması ve var olanların rehabilitasyonu için proje kapsamından köylülere gerekli destek verilmiştir. Bu çerçevede Dutluca, Gökmusa, Koçcağız ve Yeşiloba köylerine masa ve sandalye alımında destek verilmiştir. Köy muhtarları

ve ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerde her bir köyün talep ettiği; düğün ve toplanma alanları ile futbol sahaları yapımı için gerekli maddi destek sağlanmış ve ihtiyaç duyulan masa ve sandalye sayılarının bir kısmının köylüler, bir kısmının da proje bütçesi ile karşılanması yönünde karar alınmış ve uygulanmıştır.

2.5 SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI ÇALIŞMALARI

Gençlerde Kapasite Güçlendirme Çalışmaları kapsamında projenin başlangıcından bu yana kesintisiz devam eden okullaşmanın artırılması çabası devam etmiştir. Bu kapsamda 7 köyde 26 gencin açık öğretim eğitimleri takip edilmiştir. Bugüne dek 3 öğrenci açık öğretim lisesinden, 3 öğrenci de açık öğretim ilkokulundan mezun olmuştur.

Çocuklar için Fiba Holding'ten gelen kıyafetlerin, muhtarlar ve öğretmenlerle iş birliği içinde köylerde dağıtımı yapılmıştır.

Genç kızlar için bir fotoğrafçılık kursu açılmıştır. Eğitim sırasında çekilen fotoğraflardan Ravanda'da Yaşam isimli bir sergi açılmıştır. Genç kızlardan bir halk oyunu ekibi kurulmuştur. Yine genç kızlar için Özyeğin Vakfı'nın geliştirdiği "Genç Kızlar Güçleniyor" eğitim programı uygulanmıştır.

Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi ortaklığında havzadaki öğrencilere ağız ve diş sağlığı eğitimleri verilmiş, diş sağlığı kitleri dağıtılmıştır.

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) Eğitim Çalışmaları

AÇEV'in İleri Yaş Okur Yazarlık Programı, Erken Çocukluk ve Kırsal birimlerinin ortaklaştığı yaygın eğitim faaliyetleri, kapsamı yıllar içinde artacak biçimde hayata geçirilmiştir. Kadınlar için okur yazarlık eğitiminden, babalık seminerlerine; yaz okullarından çevre ve hijyen eğitimlerine geniş bir yelpazede yaygın ve kesintisiz olarak devam eden eğitim programından tüm havza köyleri yararlanmıştır. 2014-2019 yılları arasında düzenlenen eğitimlerin yıllık ortalama katılımcı sayıları ve köylere göre dağılımları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Köyler	Katılımcı Sayısı	Gerçekleşen
A. Kalecik	12	Çocuk Okuma Programı ve bu program kapsamında çevre temizliği etkinliği
Dutluca	12	Çocuk Okuma Programı
Gökmusa	10	Çocuk Okuma Programı
Bektaşoğlu	7	Çocuk Okuma Programı ve bu program kapsamında çevre temizliği etkinliği

Köyler	Katılımcı Sayısı	Gerçekleşen
Gökmusa	12	Çocuk Okuma Programı / Yaz Anaokulu
Sabanlı	12	Yaz Anaokulu

Köyler	Katılımcı Sayısı	Gerçekleşen
A. Kalecik	9	Tanışma Toplantıları, Gazete okuma etkinliği, Kitap okuma programı
Dutluca	9	Tanışma Toplantıları, Gazete okuma etkinliği, Kitap okuma programı, film izleme, haklar modülü uygulamaları,
Gökmusa	10	Tanışma Toplantıları, Gazete okuma etkinliği, Kitap okuma programı, film izleme, haklar modülü uygulamaları
Bektaşoğlu	8	Tanışma Toplantıları, Gazete okuma etkinliği, Kitap okuma programı, film izleme, haklar modülü uygulamaları
Yeşiloba	14	Tanışma Toplantıları, Gazete okuma etkinliği, Kitap okuma programı, film izleme, haklar modülü uygulamaları
Sabanlı	3	Tanışma Toplantıları, Gazete okuma etkinliği, Kitap okuma programı, film izleme, haklar modülü uygulamaları

Ravanda Şenliği

2012’de ilki düzenlenen ve her yıl Eylül ayında tekrarlanan Ravanda Şenliği havza için geleneksel bir kutlamaya dönüşmüştür. Çevre köylerin, kamu idarecilerinin yoğun ilgi gösterdiği şenlikte “En Güzel Kilis Keçisi” ve “En Güzel Kilis Karası Üzüm” yarışmaları yapılmış; çocuklar için sanat atölyeleri düzenlenmiştir.

Ravanda Şenliği’nin 2014 yılından bu yana organizasyonunu Ravandalı Kadınlar Derneği üstlenmeye başlamıştır.

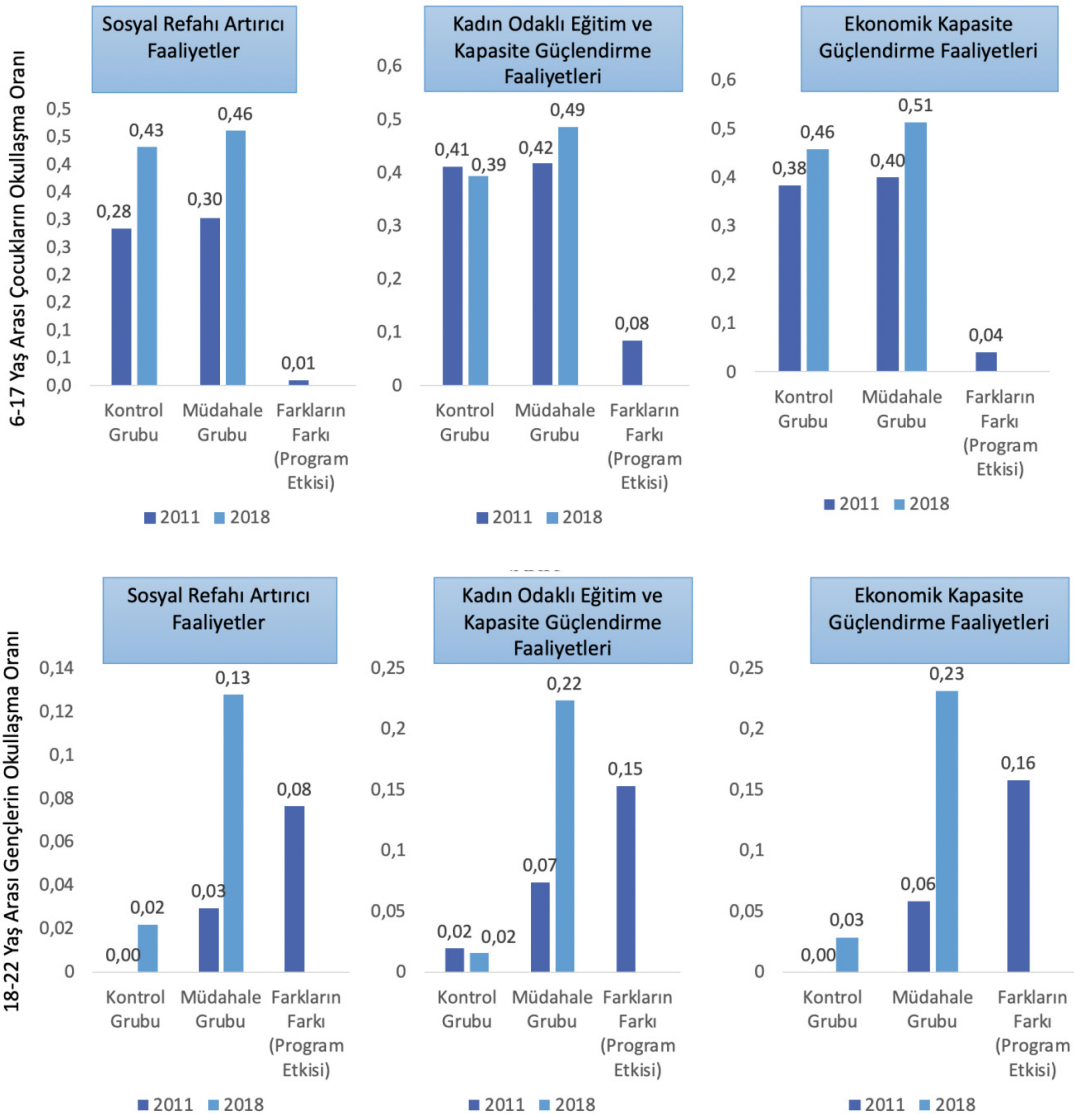
Festival köy içi ve köyler arası iletişimin güçlenmesi, köylülerin yarattığı değerleri sunma olanağı tanınması ve kamu ve özel sektör olmak üzere köy dışı aktörlerle ilişki geliştirmede önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

Sosyal Refahın Artırılması Etki Değerlendirme Sonuçları

6-17 ve 18-22 yaş arası çocuk ve gençlerin okullaşma oranının 2011 yılından 2018 yılına değişimine bakıldığında ortaya çıkan en çarpıcı sonuç, proje köylerinde özellikle 18-22 yaş arası genç kızların okullaşma oranlarının ciddi bir artış kaydettiğidir. Bunun yanında 6-17 yaş arası kız ve erkek çocukların okullaşma oranlarında da bir artış görülmektedir.

Sosyal refahı artırıcı faaliyetlerin, kadın odaklı eğitim ve kapasite geliştirme çalışmalarının ve ekonomik kapasiteyi güçlendirmeye yönelik çalışmaların, çocukların ve gençlerin okullaşma oranı üzerine etkisine bakıldığında, bu faaliyet gruplarından hiçbirinin 6-17 yaş arası çocukların okullaşma oranı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı, ancak aynı faaliyet gruplarının 18-22 yaş arası gençlerin okullaşma oranları üzerindeki etkilerinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Öncelikle sosyal etki yaratmak amacıyla tasarlanmış olan Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi'nin belki de en büyük kazanımlarından biri, gerek eğitim faaliyetleri gerekse gelir getirici faaliyetler yoluyla hanelerin davranışlarını değiştirmesi ve 18-22 yaş arası genç kızların okullaşma oranını artırmasıdır.

2.6 KADININ GÜÇLENMESİ VE ÖRGÜTLENME ÇALIŞMALARI

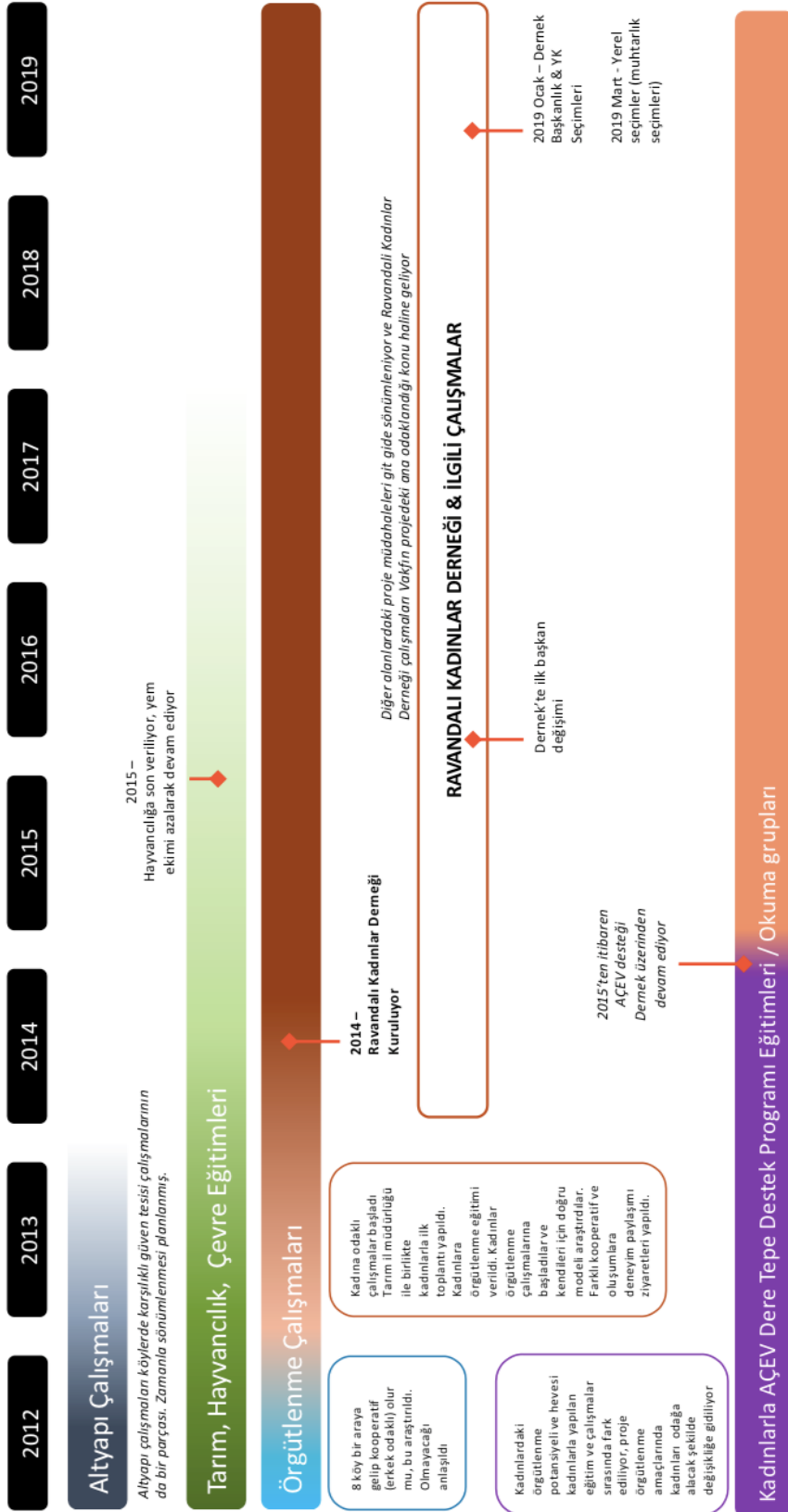

Ravandalı Kadınlar Derneği

Araştırmanın niteliksel ayağı üç aşamalı gerçekleştirilmiştir: Programa ait yazılı evrakların ve raporların incelenmesi, Vakıf program ekibiyle yüz yüze görüşmeler ve Ravanda Havzası'ndaki kadınlarla gerçekleştirilen birebir görüşmeler ile grup görüşmeleri. Niteliksel değerlendirmenin kapsamı, yalnızca derneğin kadınlar üzerindeki etkileri ile sınırlandırılmamış, derneğin çalışmalarının etkililiği ile sürdürülebilirliği ve bununla ilgili fırsat ve riskler de çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Ravandalı Kadınlar Derneği 2014 yılında, Özyeğin Vakfı Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi'nin 3. yılında kurulmuştur. Vakıf çalışanlarıyla yapılan görüşmelere göre, bir kadın derneği kurulması başlangıçta Proje planlarının bir parçası değildir, ancak havza genelinde bir tarımsal kooperatif kurulmasının teşviki ve çalışmalarının kolaylaştırılması, bu şekilde havza genelinde gelir getirici etkinliklerin desteklenmesi projenin uygulanması planlanan önemli parçalarından biri haline gelmiştir. Daha çok kırsaldaki erkeklerin hedef grup olacağı bir kooperatif fikrinin kenara konması ve bunun yerine kadın derneği fikrinin ortaya çıkışı, Vakfın ilk iki sene içerisinde havzadaki topluluklarla yaptığı çalışmalar, etkinlikler ve etkileşimler sonucunda ortaya çıkmış ve hayata geçirilmiştir.

Dernek, kurulduğu yıl olan 2014 yılından itibaren aşamalı olarak proje içinde ağırlık kazanmış ve zamanla projenin en önemli parçası haline gelmiştir.

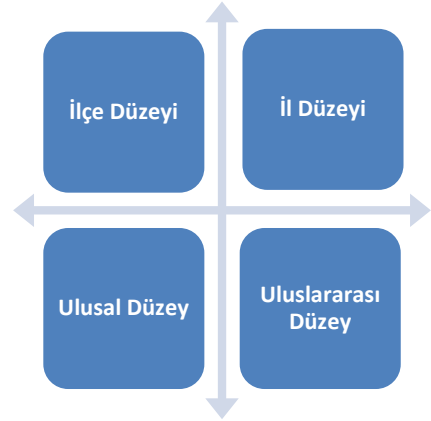
2014'ten bugüne Ravanda Havzası'nda kadınlarla Dernek çerçevesinde yapılan çalışmalara bakıldığında, önemli bir mesafe kat edildiği ve ciddi kazanımlar elde edildiği görülmektedir. Özellikle kadınların başlangıç noktaları da göz önüne alındığında, elde edilen sonuçların oldukça önemli ve değerli olduğu görülmektedir. Dernek, geçtiğimiz beş yıl içinde, üyesi olan kadınlar ve onların yakın çevreleri için hem ekonomik hem sosyal hem de psikolojik açıdan oldukça önemli bir oluşum haline gelmiş, onlar için bir gurur ve sevinç kaynağı olmuştur. Dernek bu süreç içerisinde, farklı kuşaktan kadınların hayatlarında ilk kez kendi paralarını kazanmalarına, cep harçlıklarını çıkarmalarına vesile olmuş ve olmaktadır. Daha önce daha içe kapalı bir hayat yaşarken şimdi köylerindeki diğer kadınlarla sosyalleşebildikleri bir ortam ve daha da önemlisi ortak bir amaç sunmaktadır. Kadınların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamış ve hem kendilerini ve kendi kapasitelerini hem de dışarıdaki farklı olanakları keşfetmelerine vesile olmuş bir oluşumu temsil etmektedir. Ravandalı Kadınlar Derneği çatısı altında birleşen kadınların dernek çalışmalarını, web sitelerinden takip edebilirsiniz.

<http://www.ravandalikadinlar.com/>

3.ORTAKLIKLAR VE İŞBİRLİKLERİ

Kırsal kalkınma alanının çok yönlü ihtiyaçları ve yapısı bu alanla ilgili kurumların işbirliklerini zorunlu kılmaktadır. Bundan hareketle, Kavar ve Ravanda Projeleri'nin sürdürülebilirliği, mali ve teknik kapasitesinin geliştirilmesi, sonuçlarının yaygınlaşması ve toplumsal kabul görmesine yönelik yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde işbirlikleri geliştirilmiştir. Özellikle Vakıf aracılığıyla Kavar ve Ravanda köylüleri ve yerel kamu kurumları yetkilileri arasında sağlıklı iletişim kurulmasına ve işbirliklerinin geliştirilmesine çaba gösterilmiştir.

İl ve ilçe düzeyinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri, Halk Eğitimi Müdürlükleri, Belediyeler, Ticaret ve Sanayi Odaları ve Sağlık Müdürlükleri ile işbirlikleri yapılmıştır.

3.1 KAMU İLE İŞBİRLİĞİ YAPILAN ALANLAR

Bütüncül, insan odaklı, ölçülebilir hedefleri olan, kadını ve taban örgütlerini önceliklendiren kalkınma modelleri yaratmak ve bu modellerin özellikle kamu ve uluslararası kurumlar tarafından kullanılmasını sağlamak, uzun vadede Vakfın temel hedeflerinden biri olmuştur. Bu alanda program önemli somut çıktılara sahiptir.

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ile birlikte oluşturulan “Kırsalda Umut Var: Sürdürülebilir Bir Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Kavar Havzası Deneyimi Kitabı” ve bu deneyimin “Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Sorumluluk İllerine Yaygınlaştırma Raporu”, Vakfın model olma çabasının kamu nezdinde ilk kabulü olmuştur.

DAKA, yaygınlaşma planlarının yapıldığı 2013 yılından 6 yıl sonra, bu kez finansmanının önemli bir kısmını kendisinin karşılayacağını taahhüt ederek Vakfı “sahasını” kullanmaya davet etmiştir. Benzer bir teklif GAP Bölge Kalkınma İdaresinden de gelmiş, güvendikleri, işini iyi yapan, güçlü bir yapı olarak tanımladıkları Özyeğin Vakfı’na 3 ilçenin sahasını açma yönünde somut irade beyanında bulunmuşlardır. Vakıf, verili koşullar ve vizyonu gereği her ne kadar kendisine sunulan bu alanı kullanmamayı tercih etse de, hem kamu hem de sivil toplum kuruluşları için birlikte nasıl ilerlenebileceğine ilişkin bir çalışma kültürü oluşturmuştur.

Kırsal kalkınma pratiğimizden bir model ortaya çıkarma çabamız, 11. Kalkınma Planı’nın hazırlıklarına dahil edilmemiz, Hasankeyf, Harran, Besni, Ömerli ilçe yatırım planlarının hazırlanması için davet edilmemiz gibi örneklerde olduğu gibi kamu nezdinde karşılık bulmuştur.

Program kalkınma alanında uluslararası aktörler tarafından da takip edilmiş ve kabul görmüştür. Avrupa Birliği Kırsal Parlamentosu’na çağrılmamız, Toronto Kır Sosyoloji Kongresi’nde çalışmalarımızın aktarılmasına olanak tanınması gibi gelişmelerle kırsal kalkınma alanında ülke temsiliyeti sorumluluğu tarafımıza verilmiştir.

Bu alandaki bir başka önemli konu AB-Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) İzleme Heyeti içindeki Vakfın rolüdür. Türkiye IPARD Programının Belçika merkezli birimi, alınan ve alınacak her kritik karar öncesinde formal ve informal yollarla Vakfın görüşünü almaktadır.

- **DAP İdaresi:** Kavar Havzası köylerinde Sulama Suyu Rehabilitasyon Projesi tamamlanmıştır.
- **GAP İdaresi:**
 - ▶ Kilis / Ravanda Havzası seçiminde danışmanlık desteği sağlanmıştır.
 - ▶ GAP İdaresi'nde yerelde çalışan 30 kişi için "Proje Uygulama Birimi" çalışanlarına Yerel ve Kırsal Kalkınma Eğitimi Sertifika Programı düzenlenmiştir.

- **Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı - DAKA:**
 - ▶ "Kavar Havzası Proje Deneyimi, Bir Model Olarak Önerilmesi ve DAKA İllerinde Yaygınlaştırma Potansiyeli" konulu araştırma çalışması yapılmıştır.
 - ▶ **DAKA illerinde ilgili kamu kurumlarının çalışanlarına dönük Yerel ve Kırsal Kalkınma Uzmanlık Eğitimi Sertifika Programı:** 12-22 Ağustos 2014 tarihleri arasında DAKA, DAP İdaresi, ÖzÜ ve Vakfın ortak girişimiyle "Kırsal Kalkınma Uzmanlık Eğitimi Sertifika Programı" düzenlenmiştir.

► **S.S. Bolalan, Düzcelaan, Dibekli, Yassica, Kolbaşı Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi eğitimleri için Teknik Destek fonunun kullanılması:** DAKA ile işbirliği kapsamında gençlere proje yazma, kadınlara ürün tedariği, satış, pazarlama, kooperatif yönetim kuruluna örgütlenme ve büyüme eğitimleri verilmiştir.

► **3 Kadın için Arıcılık Projesi Desteği:** Kavar Kooperatifi ortaklarından 3 kişi için Küçük Girişimciliği Destekleme Hibe Programı'na başvuru yapılmış ve kabul edilmiştir.

• Kırsal ve yerel kalkınma alanlarında çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, çiftçi örgütlerinin yöneticileri ve akademisyenlerin oluşturduğu Kırsal Kalkınma Girişimi, 2014 çalıştayını "Küçük Aile Çiftçiliği" temasıyla Kavar'da gerçekleştirmiştir.

• **İpekyolu Kalkınma Ajansı:** Ravandalı Kadınlar Derneği kapasite geliştirme eğitimleri için Teknik Destek fonunun kullanılması: Ravandalı Kadınlar Derneği adına İpekyolu Kalkınma Ajansı Teknik Destek Projesi'ne başvuru yapılmış ve kabul edilmiştir. Program kapsamında, Ravandalı Kadınlar Derneği yönetim kurulu üyesi 5 kadın, 3 gün bilgisayar ve internet kullanımı; 2 gün satış, pazarlama, ön muhasebe ve kayıt tutma eğitimleri almışlardır. Dernek üyesi 8 kadın ile Hatay Samandağı'nda bulunan Vakıflı Köyü Kooperatifi ziyaret edilmiştir.

• **Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı:** Bakanlığın yerel teşkilatları aracılığıyla eğitimler, kırsal kalkınma yatırımları makine ekipman desteği kaynaklarının değerlendirilmesi, saha çalışmalarında lojistik destek sağlanmıştır.

• **Bitlis ve Kilis Valilikler, Kaymakamlıklar, İl Özel İdareleri:** Küçük çaplı alt yapı ve üst yapı inşaatlarına destek, mülki idarecilerin proje köylerine yaptıkları motivasyon ziyaretleri ve yerel halkı özendirmeleri sağlanmıştır.

• **Hakkari Tarım İl Müdürlüğü Kırsal Kalkınma Eğitimi:** Hakkari Tarım İl Müdürlüğü'nden gelen sertifika programı eğitim talebi üzerine 23-26 Nisan 2015 tarihleri arasında Hakkari'de "Kırsal Kalkınma Uzmanlık Eğitimi Sertifika Programı" düzenlenmiştir. Bütçesinin DAKA tarafından karşılandığı eğitimde Türkiye'de kırsal durum, sürdürülebilir kırsal kalkınmanın dayanakları, kırsalda örgütlenme, iletişim, toplumsal cinsiyet gibi teorik bilgilerle, proje, iş modeli oluşturma atölyeleri gibi çalışmalara da yer verilmiştir. Eğitim, Ankara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Bülent Gülçubuk, Özyeğin Üniversitesi'nden Doç. Dr. Nuran Acur, Özyeğin Vakfı'ndan Murat Bayramoğlu ve Ezgi Özkök tarafından verilmiştir. Eğitime, aralarında ziraat mühendisleri, veteriner hekimler ve sosyologların da bulunduğu 40'ı aşkın tarım teşkilatı personeli katılmıştır.

• **Hasankeyf ve Harran Kaymakamlığı Yatırım Planı:** GAP Yatırım Planı kapsamında Hasankeyf ve Harran Kaymakamlıklarından yılın farklı zamanlarında gelen talep üzerine uzman ve akademisyenlerin yer aldığı bir ekip Hasankeyf ve Harran Kırsal Yatırım Planlamalarını yaparak ve bir rapor hazırlamışlardır.

• **IPARD Ulusal İzleme Komitesi Üyeliği:** IPARD İzleme Komitesi üyeliği 2015 yılından bu yana sürmektedir.

3.2 KIRSAL KALKINMA ALANINDA KAPASİTE GELİŞTİRME

Akademik ürettiği kuramsal bilgi ile kalkınma projelerinden elde edilen pratik bilgiyi buluşturmak zaman içinde Vakfın üstlendiği stratejik hedeflerden biri olmuştur. Bu çerçevede hem kırsal ihtiyaçlarına karşılık gelen akademik bilgiye sahip olmayı, hem de akademiye saha ile yakınlaşmasını sağlayacak kanallar yaratmayı Vakıf kendine amaç edinmiştir. Böylece kırsal ile akademi arasında köprü olmak ve bu yolla kırsal ve yerel kalkınma alanında referans gösterilen kurumsallaşma sağlamaya çalışılmıştır.

Akademik çevreler içinde kazanılmış bu güven ilişkisinde, saha uygulamalarında izlenen yöntem ve kullanımlar etkili olmuştur. İlçe yatırım planlarının hazırlıkları, sertifika programları ve bu programların ürünü olan Sürdürülebilirlik Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma kitabı yaratılan bu iklimin ürünleridir.

Sertifika programlarının ürünü olan kitap ise yerel ve kırsal kalkınma alanında literatüre önemli katkı sağlamış, alandaki boşluğun dolmasını sağlamıştır. Ülkenin en yetkin akademisyenlerinin, sivil toplum kuruluşu yöneticilerinin yazılarının derlendiği kitabın ÖzÜ Yayınları'ndan çıkmış olması, yayınevi ve üniversitemizin bu alandaki tanınırlığını, saygınlığını güçlendirmiştir. Kırsal Kalkınma Projeleri doktora ve yüksek lisans tezlerine ve akademik paper'lara konu olmuştur. Özyeğin Üniversitesi öğrencileri ile staj, gönüllülük faaliyetleri ve deneyim kazanma gezileri yoluyla sürekli etkileşim içinde olmak için çaba gösterilmiştir.

- **Kalkınma Konferansı:** 17 Kasım 2011 tarihinde düzenlenen “Kırsalda Umut Var: Kırsal Kalkınma Alanında Deneyimler ve Yeni Yaklaşımlar Konferansı”nda başta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı olmak üzere ilgili tüm bakanlıklardan, sivil toplum kuruluşlarından, üniversitelerden ve özel sektörden temsilciler bir araya getirilmiş, Türkiye’de kırsal kalkınmanın sorunları ve çözüm önerileri tartışılmıştır.

- **Özyeğin Üniversitesi @ Kırsal ve Yerel Kalkınma Sertifika Programı:** Özyeğin Üniversitesi iş birliği ile 2014 yılında başlayan Yerel ve Kırsal Kalkınma Sertifika Programı her yıl kesintisiz sürdürülmektedir. ÖzÜ Sürekli Eğitim Akademisi ile planlanan eğitimlere 20’ye yakın farklı ilden kalkınma ajansları, belediyeler, tarım il müdürlükleri, özel sektör ve üniversitelerden etkin katılım sağlanmıştır. Özyeğin Üniversitesi Çekmeköy yerleşkesinde altı gün süren programlarda, kırsal kalkınmaya güncel ve küresel bakış; Türkiye kırsalının yapısal dönüşümü; ekoloji, toplumsal cinsiyet ve sürdürülebilirlik ekseninde yeni kalkınma yaklaşımları; yerel kalkınmada stratejik planlama ve sosyal girişimcilik konuları ele alınmıştır. Sertifika programlarında yer alan dersler Boğaziçi, Ankara, Hacettepe, Kırklareli, Artuklu ve Özyeğin Üniversiteleri başta olmak üzere çeşitli üniversitelerden gelen öğretim üyeleri tarafından verilmiştir.

Programlarda aynı zamanda Türkiye’nin kırsal kalkınma deneyimleri; kırsal alanda örgütlenme deneyimleri, yerel yönetimlerde stratejik planlama ve kalkınma yaklaşımları konulu paneller düzenlenmiştir. Alanlarında uzmanlıkları ve deneyimleri bulunan akademisyenler, çiftçi örgütlerinin

yöneticileri ve belediye başkanlarının katıldıkları paneller, deneyim paylaşımına olanak tanıyan platformlar olmuşlardır. 2020 yılında yedincisi Covid 19 pandemisi nedeniyle online olarak düzenlenecek olan sertifika programlarına bugüne dek 200'ü aşkın kalkınmacı katılmıştır. Katılımcıların yüzde 72'si kalkınma ajansları, bölgesel kalkınma idareleri çalışanlarından oluşmaktadır. Bir başka ifadeyle sahayı yöneten ve politikaları belirleyen kamu, sertifika programlarımızı kendi iç eğitimi olarak görmüştür. Özyeğin Üniversitesi'nin yanı sıra ülkemizin en seçkin

üniversitelerinin alanındaki en yetkin akademisyenleri programlarımıza dahil oldular. Sertifika programları akademi ile kamunun yerel ve kırsal kalkınma sorunsalı bağlamında birbirlerini dinleme, tanışma, tartışma mecraları yaratması açısından da ülke kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

- Kavar Havzası Kırsal Kalkınma Projesi "Reinventing Europe Through Local Initiative" tarafından Avrupa'da 25 yenilikçi yerel kalkınma projesinden biri seçildi. Program Brüksel'de AP'de tanıtılmıştır.
- Dünyanın önde gelen varlık yöneticilerinin oluşturduğu EFSE – Finance in Motion (Almanya) fonuyla, proje köylerinde organizasyon, iyi tarım uygulamaları ve pazarlama eğitimleri düzenlenmiştir.

SONUÇ

Özyeğin Vakfı'nın 12 yıllık kırsal kalkınma serüveni, Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmalara öncülük eden bir yaklaşımla hayata geçirilmiştir. Bütüncül bir anlayışla tasarlanan Kırsal Kalkınma Programı, program stratejisi ve uygulama sahaları ile alanında bir ilk olma özelliği taşımaktadır.

Programın en önemli başarılarından biri, saha projelerini şekillendirirken katı bir yaklaşımdan uzak durmuş olmasıdır. Her iki sahada da hayata geçirilen projeler, havzaların kendi ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Projelerin uygulandığı havza sakinlerinin güvenini kazanan, onlarla samimi ve işlevsel ilişkiler kurabilen saha çalışanlarının olması, programın bir diğer ayırt edici özelliğini oluşturmaktadır. Havzada yaşayanların ihtiyaçları ile birebir ilgilenen, gerektiğinde kolaylaştırıcılık/kriz çözme işlevi üstlenen ve Vakıf merkez ofis çalışanları ile saha arasında köprü rolü üstlenen saha çalışanları; ihtiyaçlara uygun bir program geliştirilmesine imkân sağlamıştır.

Özyeğin Vakfı, kamunun 11. Kalkınma Planı'nda vurguladığı küçük üretici köylülerin yaşadıkları yerlerde tutunabilmeleri için formel yapılar içinde bir araya gelmeleri gerektiği görüşünü, öteden beri savunmaktadır. Kavar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Ravandalı Kadınlar Derneği bu çerçevede ülkedeki kırsal örgütlenme deneyimi içinde yerini almıştır.

Kırsal kalkınma alanında ilk kez bir program, başarı göstergelerini ölçülebilir ve değerlendirilebilir olarak tasarlanmıştır. Başarı göstergesi olarak ulaşılan kişi sayısı, tekil başarı örnekleri gibi sorgulanmaya muhtaç göstergeler yerine, Vakıf tarafından bilimsel yöntemler kullanılarak nicel ve nitel etki analizlerden çıkan sonuçlarını öncelikli veri olarak görmüştür. Bu farklılık, kırsal ve yerel kalkınma alanına yapılan önemli katkılardan biridir.

Ravandalı Kadınlar Derneği ve Arıcı Kadınlar Projesi gibi kadın odaklı çalışmalarımız, kırsal alanda kadınların güçlenmesi yönünde özel anlam yüklediğimiz alanlar olmuştur.

Kalkınma programımız ülke toplumsal barışına ve yurttaş devlet ilişkilerinin yeniden kurulmasına katkı sağlamıştır. Proje köylerimizde yaşayan köylülerin, özellikle kooperatif ve dernek gibi formel yapılarını kurduktan sonra, yerel ve merkezi kamu otoriteleriyle olan ilişkileri nitelik değiştirmiştir. Davet edilen, görüşü alınan, ziyaret edilen, haber konusu olan üretici örgütlerinin yöneticileri ve üyeleri haline gelen köylülerin yurttaş algısı da dönüşmüştür.

Kooperatif ve Dernek, benzerlerinin aksine devasa kamu desteği almadan, sadece Vakıf desteği ve kendi öz güçleriyle ürünlerini Kadıköy Tüketim Kooperatifi, Yerdeniz Tüketim Kooperatifi, hepsiburada.com, good4trust gibi mecralarda kurum markalarıyla satacak kapasiteye ulaşmıştır.

Vakıf saha deneyimlerini; kamu, akademi, özel sektör ve diğer sivil toplum kuruluşları ile paylaşmayı sürdürmektedir.

2008-2020 yılları arasında Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Programı'nda görev alan merkez ofis ve saha personeline teşekkür ederiz...

Nurcan Baysal

Murat Bayramoğlu

Şengül Bingöl

Alev Sahar Caniş

Rıza Çağatay

Sıla Sezge Çınar

Yasemin Dut

Elif Fidanoğlu Güdemek

Hakan Kolçak

Melek Kanbağlı

Ebru Kutlualp

Engin Metin

Gökben Meydancı

Yasemin Özer

Ezgi Özkök

Hayriye Öztürk

Enis Öztürk

Çiğdem Sarısaltık

Mehmet Şahin

Levent Taner

Aycan Taylan

Kemal Uyanık

Bade Uysaler

Mehmet Uzun

EK 1

KIRSAL KALKINMA PROGRAM ÖZETİ

2005	Kırsal Kalkınma Programı için ilk adım, Ayşen Özyeğin'in kuş gribi salgınının kırsal alanda yarattığı olumsuz etkilerine karşı gösterdiği kişisel bir hassasiyetle başladı.
2006	Kamu kurumları, STK'lar ve üniversitelerin görüşü alınarak Vakfın kırsal kalkınma anlayışını ve ilkelerini oluşturmak üzere "Strateji Belgesi" hazırlandı.
2007	Diyarbakır'ın Eğil ilçesinde yürütülen bir kırsal kalkınma programına destek verilerek ilk kez alana girildi.
2008	İlk saha uygulamasının başlatılacağı bölgenin tespiti için alan taraması yapıldı.
2009	"Kavar Havzası Kırsal Kalkınma Projesi" başlatıldı. Kavar Projesi için saha ekibi kuruldu, Tatvan'da proje ofisi açıldı. Etki değerlendirme çalışmaları kapsamında proje ve kontrol köylerinde base-line anketler yapıldı.
2010	Kavar saha faaliyetleri başlatıldı. Kavar-Chicago Köprü Mektup Arkadaşlığı Projesi başlatıldı. Dönemin Tarım Bakanı Mehdi Eker ve Hüsnü Özyeğin Kavar köylerini ziyaret etti. "Kırsalda Umut Var Konferansı" düzenlendi. Konferans, siyaset, iş dünyası, sivil toplum, üretici örgütleri ve akademiden gelen temsilcilerin kırsalın sorunlarını tartıştıkları bir platform oldu. Kavar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi kuruldu ve faaliyetlerine başladı. Arıcı Kadınlar Projesi'nin pilot uygulaması başlatıldı. Vakıf yönetimi ikinci bir alanda kırsal kalkınma programı açma kararı verdi. İkinci saha uygulamasının başlatılacağı bölgenin tespiti için alan taraması yapıldı. "Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi" başlatıldı. Aynı yılın son aylarından base-line anketler yapıldı, 5 yıllık program oluşturuldu, saha ekibi kuruldu ve saha ofisi açıldı. Van depremi mağdurlarına destek verildi.
2012	Hala devam eden Henrich Boell Stiftung Derneği'nin kırsal kalkınma alanında yüksek lisans burs jüri heyetine katılım sağlandı. Sonraki yıllarda devam edecek Ravanda Şenliği'nin ilki yapıldı. Japonya Büyükelçiliği tarafından desteklenen "Kavar Yaşam Şartlarını Geliştirme Merkezi Binası" açılışı yapıldı.

2013	Yerel ve Kırsal Kalkınma Sertifika Programı'nın ilki DAKA ve DAP işbirliğiyle yapıldı.
	Kavar Kırsal Kalkınma Projesi final etki değerlendirme çalışmaları kapsamında hane bazlı end-line anketleri tamamlandı.
	Kırsal Kalkınma Girişimi'nin Küçük Aile Çiftçiliği Çalıştayı, Tatvan'da gerçekleştirildi.
	DAKA ile birlikte "Kırsalda Umut Var, Bir Kalkınma Modeli Olarak Kavar Havzası Kırsal Deneyimi" ve "Sürdürülebilir Bir Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Kavar Havzası Deneyimini DAKA Sorumluluk İllerinde Yaygınlaştırma Raporu" tamamlandı.
2014	Kavar Projesi "Reinventing Europe Through Local Initiative" tarafından Avrupa'da 25 yenilikçi yerel kalkınma projesinden biri seçildi.
	Kavar Projesi nicel ve nitel etki değerlendirme raporu tamamlandı.
	Ravandalı Kadınlar Derneği'nin resmi kuruluşu gerçekleşti.
	Ravandalı Kadınlar Derneği ve Kavar Kooperatifi "Kırsalda Umut Var" yılbaşı paketleri projesini başlattı.
2015	Vakıf, AB Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni IPARD'ın İzleme Komitesi üyeliğine seçildi.
	Hasankeyf Kaymakamlığı'nın davetiyle Harran İlçesi Yatırım Planı hazırlandı.
	Hakkari Tarım İl Müdürlüğü'nün davetiyle kurum çalışanlarına kırsal kalkınma eğitimi verildi.
	Yerel ve Kırsal Kalkınma Sertifika Programı 40 kişinin katılımıyla gerçekleştirildi.
	Kavar Kooperatifi'nin DAKA Teknik Destek Projesi kabul edildi. Proje kapsamında kapasite geliştirici eğitimler verildi.
2016	GAP ve Kalkınma Ajansları çalışanlarına dönük 2 sertifika programı 69 kişinin katılımıyla gerçekleşti.
	Harran Kaymakamlığı'nın davetiyle Harran İlçesi Yatırım Planı hazırlandı.
2017	Vakıf, TBMM Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi ve Kırsalda Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi Alt Komisyonu Toplantısına davet edildi.
	Vakıf, Avrupa Birliği Kırsal Parlamentosu toplantısına davet edildi.
	Vakıf, Kalkınma Bakanlığı 11. Kalkınma Planı Hazırlığı Kırsal Kalkınma Çalıştayı'na davet edildi.
	Yerel ve Kırsal Kalkınma Sertifika Programı 45 kişinin katılımıyla gerçekleştirildi.

2018	“Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma” kitabı Özyeğin Üniversitesi Yayınları’ndan çıktı.
	Kalkınma Bakanlığı 11. Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan Kırsal Kalkınma Raporu'nun "STK'lar ve Kırsal Kalkınma" bölümleri tarafımızca yazıldı.
	GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Özyeğin Vakfı ve Üniversitesi işbirliğiyle Ömerli/Mardin, Besni/Adıyaman, Ravanda/Kilis’in yatırım planları hazırlandı.
	Finance in Motion fon kuruluşuna Ravandalı Kadınlar Derneği ve Kavar Kooperatifi adına yapılan proje başvurusu kabul edildi. Proje kapsamında bir dizi eğitim düzenlendi.
	Yerel ve Kırsal Kalkınma Sertifika Programı 43 kişinin katılımıyla gerçekleştirildi.
2019	Kooperatif ve dernek için online satış kanalları oluşturuldu.
	Ravanda Havzası projesi sonlandı. Nicel ve nitel etki değerlendirme raporlarına dayanak sağlayacak anketler ve grup görüşmeleri yapıldı, saha ofisi kapatıldı.
	Yerel ve Kırsal Kalkınma Sertifika Programı 46 kişinin katılımıyla gerçekleştirildi.
2020	Merkez ofis tarafından Ravandalı Kadınlar Derneği’ne ve Kavar Kooperatifi’ne danışmanlık desteği ve teknik destek verilmeye devam ediliyor.
	Vakıf, AB Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni IPARD’ın İzleme Komitesi üyeliğinde yer almaya devam ediyor.
	Özyeğin Üniversitesi işbirliği ile Yerel ve Kırsal Kalkınma Sertifika Programı düzenlenmeye devam ediyor.
	Kırsal Kalkınma Programı saha deneyimlerini, Özyeğin Üniversitesi ile ortak oluşturulacak projeler aracılığıyla akademiye aktarmayı hedefliyor.

EK 2

İş Birliği Yapılan Kurum ve Kuruluşların Listesi

- Tarım ve Orman Bakanlığı
- Milli Eğitim Bakanlığı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- GAP İdaresi ve ÇATOM
- DAP-Sulama Suyu Projesi
- Fiba Grup Şirketleri (Fiba Faktoring, Fiba Perakende, Fiba Girişim Faktoring, Fiba Banka)
- Kalkınma Ajansları
- Özyeğin Üniversitesi
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı
- Marks and Spencer
- GAP/Banana Republic
- Shell
- SÜTAŞ
- Japonya Büyükelçiliği
- Finance in Motion
- Young Guru Academy
- Aralık Derneği
- Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı
- Nar Gourmet
- The Marmara Otelleri
- İstanbul Teknik Üniversitesi
- Münich Teknik Üniversitesi
- AB Prepare Ağı
- IPARD (TKDK)
- Türkiye Kalkınma Vakfı
- Yerel Yönetimler
- AEIDL (The European Association for Information on Local Development)

EK 3

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Programı Yayınları

Belge Adı	Tür	Dil	Yazar	Yıl
Hüsnü M. Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Raporu	Rapor	TR	Sıla Sezge Çınar	2020
Ravanda Havzası Etki Değerlendirme Raporu	Rapor	TR	Dr. Beyza Polat&Zeynep Başer	2019
Dönüşerek Büyümek	Rapor	TR	Murat Bayramoğlu	2019
HMOF (Hüsnü M. Özyeğin Foundation) Rural Development Program	Rapor	EN	HMÖV	2019
Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi	Rapor	TR	HMÖV	2019
Sertifika Programları Değerlendirme Raporları	Rapor	TR	Program Çalışanları ve Stajyerler	2019-2014
Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Yolunda: Dünyadan Başarılı Örnekler ve Hüsnü M. Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Modeli	Rapor	TR	Sıla Sezge Çınar	2018
Finance in Motion Project Final Report	Rapor	EN	Sıla Sezge Çınar	2018
Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programı-GAP Raporları	Rapor	TR	Prof. Dr. Bülent Gülçubuk, Dr. Dilek Eroğlu, Mustafa Bektaş, Tevfik Fikret Cengiz, Alayça Erözçelik, Doç. Dr. Asiye Kumru, Murat Bayramoğlu, Kemal Uyanık, Hayriye Öztürk, Orhan Yaşar, Şakir Titiz	2018
Ömerli İlçesi Kırsal Kalkınma Programı-GAP Raporları	Rapor	TR	Prof. Dr. Bülent Gülçubuk, Dr. Dilek Eroğlu, Mustafa Bektaş, Tevfik Fikret Cengiz, Alayça Erözçelik, Doç. Dr. Asiye Kumru, Murat Bayramoğlu, Kemal Uyanık, Hayriye Öztürk, Orhan Yaşar, Şakir Titiz	2018

Ravanda İlçesi Kırsal Kalkınma Programı-GAP Raporları	Rapor	TR	Prof. Dr. Bülent Gülçubuk, Dr. Dilek Eroğlu, Mustafa Bektaş, Tevfik Fikret Cengiz, Alayça Erözçelik, Doç. Dr. Asiye Kumru, Murat Bayramoğlu, Kemal Uyanık, Hayriye Öztürk, Orhan Yaşar, Şakir Titiz	2018
Yönetici Özeti-GAP Raporları	Rapor	TR	Prof. Dr. Bülent Gülçubuk, Dr. Dilek Eroğlu, Mustafa Bektaş, Tevfik Fikret Cengiz, Alayça Erözçelik, Doç. Dr. Asiye Kumru, Murat Bayramoğlu, Kemal Uyanık, Hayriye Öztürk, Orhan Yaşar, Şakir Titiz	2018
Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma	Kitap	TR	Faik Gür, Murat Bayramoğlu	2018
Özyeğin Vakfı Kırsal Kalkınma Programı Raporu	Rapor	TR	Murat Bayramoğlu	2017
AÇEV-HMÖV İşbirliğinde Kırsalda Kadın Güçlenmesi Projesi Faaliyet Raporu/ Temmuz- Ağustos dönemi	Rapor	TR	HMÖV-AÇEV	2016
Kırsalda Umut Var: Kavar Havzası'nın Kırsal Kalkınma Hikayesi	Rapor	TR	Murat Bayramoğlu, Ezgi Özkök	2015
Hüsnü M. Özyeğin Foundation Rural Development Program Bitlis Kavar Pilot	Rapor	EN	Meltem Aran, Kriesten Biehl, Yasemin Özer	2014
Sürdürülebilir Bir Kırsal Kalkınma Modeli olarak Kavar Havzası Deneyimi	Kitap	TR	HMÖV-DAKA-KAVAR Kooperatifi	2013
HMÖV-AB PREPARE Kırsal Kalkınma El Kitabı	Kitap	TR	Marta Marcsiz ve Sandor Koles tarafından verilen eğitimin notları	2012-2013

HÜSNÜ M.ÖZYEĞİN VAKFI

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı

Özyeğin Üniversitesi Çekmeköy Kampüsü Nişantepe Mah. Orman
Sok. 34794 Çekmeköy - İSTANBUL

+90 (216) 564 97 40